

Ризоуддин ибн ФАХРИДДИН

СУЮМЛИ БЎЛИШНИНГ ИККИ ШАРТИ

“Дунёга ўч бўлма, сени Аллоҳ яхши кўради, кишилар қўлидаги нарсаларни тамаъ қилма, сени улар яхши кўришади”.

(Ибн Можжа. «Сунан» II жузъ 272-бет)

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бу ҳадисни “Менга Аллоҳ ҳам, одамлар ҳам яхши кўрадиган бир амални ўргатинг!” деб сўраган бир одамга қарата айтган эдилар.

Зоҳид бўлишни фақирлик деб англаш ярамаганидек, бой бўлишни ҳам дунёга ўчликдан деб тушуниш тўғри бўлмайди. Бойлик билан дунёга ўч бўлмаслик баъзи бир кишиларда жам бўлганидек, дунёга ҳирс қўйиш билан фақирликнинг бир кишида тўпланганини кўриш мумкин.

Сулаймон пайғамбар (алайҳиссалом) бой бўлганлар, лекин асло бойликка ўч бўлмаганлар. Асосан қўл кучи билан кун ўтказар эдилар. Ҳалолдан топилган ва Аллоҳ таолонинг амрини бажаришдан тўсмайдиган бойлик зоҳидликка тескари эмас. Шунингдек, зоҳидлик ғорга кириб ёки дунёдан чекиниб, такяларда ибодат қилиб ётиш деган сўз ҳам эмас.

Ўтган асрларда мусулмонлар, умуман саҳобалар такя ва ғорларда ибодат қилиб ётмадилар. Асҳоби суфа эса, ўзларининг уйлари ва оилалари йўқлигидан масжидларда туришар эди. Лекин у вақтнинг масжидлари бу кундаги масжидларга ўхшаб ҳашаматли эмас, балки оддий эди.

Асҳоби суфа Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) билан бирга сафарларга боришар ва Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳам у саҳобалари борган жойларга бирга борар эдилар, бошқалардан ортиқ намоз ўқиш ёки рўза тутиш билан танилмасдилар. Аммо оилалари ва уйлари бор саҳобаларнинг баъзилари бозорларда касб қилишар ва баъзилари боғлар ўстириб, дех-

қончилик билан шуғулланишар эди. Бизнинг ҳозирги кунда бир қишлоқ кишиси бозорга бориб касб этгани, қирга чиқиб экин эккани каби, саҳобалар ҳам касб қилишар ва ўзлари учун бирор фойдали иш билан шуғулланишар эди. Шу билан бир қаторда, улар зоҳидлардан эдилар. Чунки улар дунёга ўч эмас эдилар.

Ҳадиси шариф бандаларнинг муҳаббатларини орзу этиш мазаммат қилинган ишлардан эмаслигини англатади. Ўз қўлларида бўлган нарсани аямаган, бориға қаноат қилган кишиларнинг халқ муҳаббатига сазовор бўлиши табиий ҳолдир.

Имом Шофеъий:

“Дунё эзур кимнингки орзулари, Билиб қўйсин, мен уни тотиб кўрдим.

Бу дунёнинг лаззату азоблари Бошим узра қулаб тушганин кўрдим”, деб нақадар маъноли сўзлаган.

«Жавомеъул калим», «Мовароуннаҳр», 2004.

ОМОНЛИК СИРИ

Омонликнинг асоси сукут сақлашдир. Оғизга келганни сўзлайверишнинг охири вой. Донишмандлар айтишларича, ҳамиша омонликда-саломат юришнинг шартини ўн нарсда экан, шундан тўққизтаси сукут қилишда ва биттаси одамлардан четла нишда экан.

Ҳазрати Али (розиаллоҳу анҳу): «Сукут сақланг, унинг энг оз фойдаси омонликдир», деганлар.

Бир киши Умар ибн Абдулазиздан: «Қачон гапирай?» деб сўради. Амир: «Жим бўлишни хоҳлаганингда», деб жавоб қилди. «Қачон жим бўлай?» деб сўради ўша киши. «Гапиришни хоҳлаганингда», деди Умар ибн Абдулазиз.

Ҳаким зотлар: «Сўзлаганинг кумуш бўлса, жим турганинг олтиндир», дейишган.

Абу Абдуллоҳ Рўдакийнинг «Кўп сўз айтиб бўлдим пушаймон, айтмаган сўзимдан доимо шодман» деган доно сатрлари бор. Сўзга ёлғон қўшиш, бировнинг иззат нафсига тегадиган сўзларни сўзлаш кишига зарар етказмасдан қолмайди.

Шунингдек, хотиржам, руҳий фароғатда яшашни истаган одам ўз сирини ҳаммага айтавермаслиги, дуч келганга ёрилавермаслиги лозим. Зеро, арзимас сирингизни билиб олган ганимларингиз сизга қарши катта фитна уюштириши ва тинчингизни бузиши мумкин.

Али ибн Абу Толиб (розиаллоҳу анҳу): «Ҳар қандай сир ичимизда сақлар эканмиз, бизнинг асиримиздир. Уни ошкор этган пайтимиздан бошлаб биз унинг асирига айланамиз», деганлар.

«Агар сирингни душманинг билмасин десанг, уни дўстингга ҳам айтма», деб насиҳат қилган эди Қобус.

Хожа Самандар Термизий (унга Аллоҳнинг раҳмати бўлсин) бундай дейди: «Кўп кишилар бор, улар ўз сирларини сақлай билмасликлари туфайли ҳалокатга дучор бўлишади».

Динимиз бизларга ҳалокатлардан ўзимизни асрашни буюрган. Бунинг учун донишмандларимизнинг омонликка доир ўғитларига ҳам амал қилайлик.

«HIDOYAT»

Ойлик диний-маърифий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Усмонхон АЛИМОВ
Абдулазиз МАНСУР
Абдураззоқ ЮНУС
Ортиқбек ЮСУПОВ
Нуриддин ҲОШИМОВ
Анвар ТУРСУН
Неъматилла ИБРОҲИМОВ
Аҳад ҲАСАНОВ
Зоҳиджон ИСЛОМОВ
Зоҳидилло МУНАВВАРОВ
Баҳодир КАРИМОВ
Эркин МАЛИК
Муҳаммад Шариф ЖУМАН
Юсуфжон ИСҲОҚ
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ
Абдул Жалил ХЎЖАМ
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Аҳмад Муҳаммад ТУРСУН
Муҳаммад Собит САЛОҲИДДИН

Муқова

«Voris Design» маркази билан
ҳамкорликда тайёрланди.

Бадиий муҳаррир
Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Матнни

Райҳона ХОЛБЕК қизи,
Зебунисо ҲУСАЙН қизи
терди.

Мавзелимиз:

700069 Тошкент шаҳри
Зарқайнар 18-берк кўча 47а-уй;
Тел: 240-45-62, тел.факс: 244-36-53.
Интернет сайтимиз: www.hidoyat.uz
Интернет почтамыз: hidoyat_jurnali@mail.ru
Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида рўйхатга олинган. Гувоҳнома рақами 0177.

Босишга 2008 йил 30 июнда рухсат берилди.
Босмаҳонага 2008 йил 4 июлда топширилди.
Қоғоз бичими 60x84^{1/8}. Адади 25500 нусха. 125-сон буюртма. «KOH NUR» МЧЖда босилди.

Қўлёзмалар қайтарилмайди. Мақолалар хат орқали юборилганида исмлар тўлиқ, манзил аниқ ёзилсин. Мақолалар кўчириб босилса ёки иқтибос олинса, «Хидоят»дан олингани кўрсатилиши шарт.

МУНДАРИЖА

Ҳадис шарҳи	
Ризоуддин ибн ФАХРИДДИН	
Суюмли бўлишнинг икки шарты.....	1
Таянч нуқта	
Омонлик сири.....	2
Бугунинг гапи	
Ўзбекистон мусулмонлари идораси	
Уламолар кенгашининг муборак ҳаж	
ибодатини адо этиш билан боғлиқ	
масалалар тўғрисидаги фатвоси.....	6
Ўзбекистон мусулмонлари идораси	
Уламолар кенгашининг муборак ҳаж	
ибодатини адо этиш билан боғлиқ	
масалалар тўғрисидаги фатвоси шарҳи.....	7
Наҳий манкар	
Али ТАНТОВИЙ	
“Одамлар кўрсин...”.....	9
Қуръонни ўрганамиз	
Али ибн Аҳмад ВАҲИДИЙ	
Оятларнинг тушиш сабаблари.....	12
Олисларга сайёҳат	
Аҳмад ТУРСУН	
Чехия Республикаси.....	16
Тарбия	
Зебунисо ҲУСАЙН қизи	
Оқибати гўзал.....	17
Насихат	
Оиз ҚАРАНИЙ	
Ўксинма.....	18
ЎМИ ҳаёти	
Жалолиддин НУРИДДИНОВ	
«Йил ўқитувчиси» таялови.....	19
Алишер ФАЙЗУЛЛОҲ	
Келажакимиз таянчи.....	19
Машҳур муфассирлар	
Бадриддин РАХИМОВ	
Жалолиддин СУЮТИЙ.....	23
Шеърят	
Исмоил Маҳмуд МАРФИЛОНИЙ	
«Имтиҳон этмоққа ўзни...».....	24
Отабек БОҚОНИЙ	
Ғаниматмиз бир-биримизга.....	24
Маълумотхона	
Оврупа Фатво ва тадқиқотлар	
академияси.....	25
Муносабат	
Шиносий ГУНДУЗ	
Мусулмонларга йўналтирилган.....	26
миссионерлик ҳаракатлари	
Болалар саҳифаси	
Жалолиддин РУМИЙ	
Ёмонликлар очкўзликдан келади.....	29
Тарих	
Исо (алайҳиссалом) сўзлашган тил.....	30
Наботот олами	
Дилором ЁРМАТОВА	
Зайтун.....	31

Тафсир

ЮСУФ СУРАСИ

4

“Юсуф (алайҳиссалом) майллари аёлнинг майли, интилиши каби бўлганида Аллоҳ таоло **“у танлаган қуллари-миздандир”** деб мактамаган бўларди”. Юсуф (алайҳиссалом) ёдларида тутган Аллоҳ таолонинг ҳужжати хусусида муфассирлар бир қанча фикр айтишган. У фикрлар қарийб бир маънолидир: Аллоҳга (азза ва жалла) итоат қилиш ва ҳаромлардан сақланиш бандаларга вожибдир!

Саҳобалар ҳаёти

Аҳмад ХОЛИД ЖУМА

УММУ МУНЗИР
БИНТИ ҚАЙС

Саҳобаи карима Умму Мунзир ҳам Аллоҳга имон келтиришга, Унинг расулини тасдиқ этишга шошилган мўминалардан эди. У Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) иккинчи бор байъат қилиб, жаннат башоратига эришган. Ана шу иккинчи байъат Ризвон (яъни, дарахт остида берилган, Аллоҳ розилигига эриштирган) байъати эди.

11

Масала

БИР САВОЛ СЎРАСАМ...

15

Жамоат билан намоз ўқиладиган масжидда фарз намозни ёлғиз ўзи ўқиётган бўлса ва худди шу фарз жамоат билан ўқиладиган бўлганда, имом такбири таҳрима айтганида ёлғиз ўзи ўқиётган киши ҳали илк саждага бормаган бўлса, намозини бузиб, имомга иқтидо қилиб, жамоат билан намоз ўқийди.

Хабарлар

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Уруш неча пулга тушиди?

АҚШ бошлиқ бирлашган кучларнинг Ироқда олиб борган ҳарбий ҳаракатларига ҳозиргача уч триллион доллардан ортиқ маблағ сарфланган. Агар жароҳатланган аскарларга тиббий хизмат кўрсатиш, нафақа тўлаш кабиларни ҳам қўшиб ҳисобласа, харажатлар беш триллион доллардан ҳам ортиб кетади.

22

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَرَوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٧﴾ وَأَسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٨﴾ قَالَ هِيَ رَوَدَّتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدِّمَ مِنْ قَبْلِ فَصَدَقْتَ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٩﴾ وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدِّمَ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٠﴾ فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ قُدِّمَ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٣١﴾ يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿٣٢﴾

ЮСУФ СУРАСИ*

23. У бўлган уйнинг бекаси уни ўзидан оздирмоқчи бўлди – эшикларни ёпди ва: “Бери кел”, деди. У деди: “Аллоҳдан паноҳ сўрайман! Хожам менга яхши қарагандир. Золимлар мақсадига етолмайди!”

24. Аёл унга интилди! Ва унда аёлга майл пайдо бўлди. Агар Тангрининг ҳужжати ёдида тутмаганида эди... Ундан ёмонлик ва бузукликни дафъ этишимиз учун ана шундай ёдига солдик. У бизнинг танлаб олинган кулларимиздандир.

25. Иккиси эшикка ошиқди ва аёл унинг кўйлагини, ордан, йиртди. Эшикнинг олдида аёлнинг эрига дуч келишди. Аёл деди: “Хотинингга ёмонлик ис-

таганнинг жазоси фақат зиндонбанд бўлиш ё оғир азобдир”.

26-27. У деди: “У мени ўзимдан оздирмоқчи бўлди”. Аёлнинг яқинларидан бир гувоҳ гувоҳлик берди: “Агар унинг кўйлаги олдан йиртилган бўлса, аёл рост гапирган ва у ёлғончилардан бўлади. Агар кўйлаги ордан йиртилган бўлса, аёл ёлғон гапирган ва у ростгўйлардан бўлади”.

28-29. Унинг кўйлаги ордан йиртилганини кўргач, у: “У гапинг сизларнинг найрангларингиздандир. Сиз хотинларнинг ҳийлаларингиз зўрдир. Юсуф, бу ишдан кеч. Сен, хотин, гуноҳинг кечирилишини сўра. Сен адашганлардансан!” деди.

Тафсири ва баёни

Юсуф (алайҳиссалом) гоятда чиройли, келишган эдилар. Уни (алайҳиссалом) сотиб олган мисрлик зодагон хотинига Юсуфни ҳурмат қилишини, унга яхши қарашини буюрди.

Чиройли ва келишган бўлгани учун зодагоннинг хотини Юсуфни (алайҳиссалом) яхши

кўриб қолди. Уни ўзига чорлади. Бор найрангини ишга солди: эшикларни, улар сони еттига эди, беркитди ва: “Бери кел”, деди.

Юсуф (алайҳиссалом) кескин рад қилиб: “Аллоҳ таолодан паноҳ сўрайман. Хожам менга яхшилик қилди: “Унга яхши қарагин”, деб сизга буюрди. Мен унинг яхшилигини хиёнат билан, оиласида бузуклик қилиш билан

*Давоми. Бошланиши ўтган сонларда.

қарши олмайман. Золимлар, ёмонлик қилувчилар мақсадларига етолмайди”, дедилар.

Юсуф (алайҳиссалом) аёлнинг истагини рад қилганлари учун, аёл уни жазолашга (ёки мақсадини амалга оширишга) интилди.

Юсуф (алайҳиссалом) хотираларида аёлга майл пайдо бўлди. Бу майл инсон ирода-сига боғлиқ бўлмаган, унда табиатан пайдо бўладиган туйғу эди. Киши бу туйғу учун, агар у қасдга айланмаса, шаръан жазоланмайди.

Имом Бағавий қуйидаги ҳадисни келтирганлар:

Абу Хурайра (розиаллоху анху) ривоят қилади: “Расулulloҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) айтдилар: «Аллоҳ таоло марҳамат қилади: «Агар бандам яхшиликка майл қилса, унга бир яхши амал савобини ёзинглар. Агар у майлини амалга оширса, савобини ўн баробар қилиб ёзинглар. Агар бир ёмонликка қасд қилиб, уни амалга оширмаса, бир яхши амал савобини ёзинглар, чунки уни Мен учун амалга оширмади. Агар уни амалга оширса, битта ёмон амал гуноҳини ёзинглар».

Насафий тафсирида бундай дейилган: “Юсуф (алайҳиссалом) майллари аёлнинг майли, интилиши каби бўлганида Аллоҳ таоло **“у танлаган кулларимиздандир”** деб мақтамаган бўларди”.

Юсуф (алайҳиссалом) ёдларида тутган Аллоҳ таолонинг ҳужжати хусусида муфассирлар бир қанча фикр айтишган. У фикрлар қарийб бир маънолидир: Аллоҳга (азза ва жалла) итоат қилиш ва ҳаромлардан сақланиш бандаларга вожибдир! Юсуф (алайҳиссалом) ана шуни ёдда тутган эдилар.

Юсуф (алайҳиссалом) Аллоҳ таолонинг ҳужжатини ёдларида тутганлари учун ўзлари асрашга ва аёлдан қутулишга интилдилар. Аёлга ёмон ният билан интилмадилар. Зеро пайғамбарлар гуноҳдан асралишган.

Аллоҳ таоло Юсуфнинг (алайҳиссалом), нафс туғенида, ифратини асради – ёмонликдан асровчи ҳужжатини унинг ёдига солди.

Зеро, Юсуф (алайҳиссалом) Аллоҳ таолонинг рисолати ва ваҳийини бандаларига етказиш учун танлаб олган, нуқсонлардан пок қилган бандаларидандир. Шайтон у зотларни оздира олмайди.

Юсуф (алайҳиссалом) аёлдан шитоб билан қочиб, эшик томон шошдилар. Аёл ҳам унинг ортидан, чиқариб юбормаслик учун, эшикка шошди. Юсуф (алайҳиссалом) қочаётганларида, аёл унга етиб олиб, кўйлақларини орқадан ушлаб тўхтатмоқчи бўлди, кўйлақ йиртилди. Шу

ҳолда, эшикнинг олдида аёлнинг эрига дуч келишди. Аёл макри ва найранги билан жиноятидан холос бўлмоқчи ва Юсуфга (алайҳиссалом) тўхмат қилмоқчи бўлиб, бундай деди: “Хотинингга ёмонлик истаганнинг жазоси фақат зиндонбанд бўлиш ё оғир азобдир”.

Юсуф (алайҳиссалом) рост ва тўғри сўзлаб, аёлнинг тўхматидан ўзларини ҳимоя қилдилар: «У мени ўзимдан оздирмоқчи бўлди...» дедилар.

Шунда аёлнинг яқинларидан бир гувоҳ гувоҳлик берди. Муфассирлар гувоҳнинг кимлиги хусусида ҳар хил гап айтишган. Кўпларининг фикри бундай:

1) гувоҳ аёлнинг амакисининг катта ёшли ўғли бўлган. У ақлли, доно, тўғри фикрли киши бўлган.

2) ибн Аббос (розиаллоху анху) ва бир жамoa муфассирлар эса, гувоҳ гўдак бўлган, Аллоҳ таоло уни бешигида гапиртирган, дей- ишади. Ибн Аббос (розиаллоху анху) ривоят қилади: Расулulloҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам): «Тўрт нафар: Мошита бинти Фиръавннинг ўғли, Юсуфнинг гувоҳи, Журайжнинг соҳиби ва Исо ибн Марям гўдаклигида гапирган», дедилар” (Ибн Жарир ривояти).

Аёлнинг эри Юсуфнинг (алайҳиссалом) тўғрилиги ва хотини Юсуфни (алайҳиссалом) ноҳақ айблаганига ишонч ҳосил қилгач:

“У гапинг сизларнинг найрангларингиздандир. Сиз хотинларнинг найрангларингиз зўрдир. Юсуф, бу воқеани унут, уни одамларга айтма. Хотин, гуноҳингнинг кечирилишини сўра! Сен гуноҳ қилганлардансан”, деди.

Яъни, аёлларнинг ҳийла-найранглари кишиларга тез таъсир қилади. Эрлар уларнинг найрангларини тушунмайди. Эрлар найранг қилолмайди. Аёлларнинг ҳийла ва тадбирларини англамайди.

Мазкур оятлар қуйидагиларга далолат қилади:

пайғамбарлар гуноҳлардан асралган зотлардир;

ёмонлик ва бузуқлик хислатидан пайғамбарлар сақлангандирлар;

Аллоҳ таолонинг ҳужжатини, амр ва қайтариқларини ёдида тутган киши шайтон ва нафс васвасаларидан омон бўлади.

Муҳаммад ШАРИФ ЖУМАН,

Анвар АҲМАД

тайёрлашди.

(Давоми келгуси сонда)

ЎЗБЕКИСТОН МУСУЛМОНЛАРИ ИДОРАСИ УЛАМОЛАР КЕНГАШИНING МУБОРАК ҲАЖ ИБОДАТИНИ АДО ЭТИШ БИЛАН БОҒЛИҚ МАСАЛАЛАР ТЎҒРИСИДАГИ

ФАТВОСИ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله و الصلاة و السلام على رسول الله اما بعد

Ҳаж амали Ислом арконларидан бири бўлиб, у маълум шартларга эга бўлган мўмин-мусулмон киши учун умрида бир марта адо этиши фарз бўлган ибодатдир. Қуръони каримда ҳажнинг фарзлигига қуйидаги оят далолат қилади:

... وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ...
(سورة ال عمران/ 97)

Яъни: **“Йўлга қодир бўлган киши зиммасида Аллоҳ учун Байтни ҳаж қилиш (фарзи) бордир”** (Оли Имрон сураси, 97-оят).

Ҳаж ибодати фарз бўлишининг шартлари қуйидагилардир: мусулмон бўлиш, балоғат ёшида бўлиш, оқил бўлиш, тани соғ бўлиши, бориб келгунча йўл харажатларига етадиган маблағга эга бўлиш. Шу билан бирга ҳажга бориб келгунга қадар оила аҳлини уларнинг эҳтиёжларига етадиган нафақа билан таъминлаган бўлиши керак. Шунингдек, йўлнинг очиқ ва хавф хатарсиз бўлиши ҳам ҳажнинг фарз бўлиш шартларидандир. Аёл кишига эса, юқоридаги шартлари билан бирга махрам бўлиши шарт қилинади.

Агар кишида мазкур шартлардан бирортаси топилмаса, у ҳолда ҳаж ибодатини адо этиш унинг зиммасидан соқит бўлади.

Уламоларимиз киши ҳажга боришга қодир бўлса-да, аммо баъзи ҳолатларда ҳажга бориши макруҳ бўлишини айтиб ўтганлар. Жумладан, агар ота ёки она фарзанднинг хизматига муҳтож бўлсалар, фарзанд уларнинг хизматини ташлаб ҳажга бориши макруҳдир (**“Фатҳул-Қадир”**, 2-жуз, 319-бет). Шунингдек, фақат тижорат мақсадида, риё учун, манманлик тарзида қилинган ҳажнинг савоби бўлмайди.

Маълумки, шариатимиз бандани ҳеч қандай ортиқча машаққатга буюрмайди. Хусусан, ҳаж ибодати борасида ҳам юқорида санаб ўтилган имкониятларга эга бўлмаган банданинг зиммасидан ушбу ибодат соқит бўлиши, молиявий имкониятга эга бўлиб, соғлиғи яхши бўлмаган ёки кексайиб қолган кишилар ўринларига **“ҳажжи бадал”** қилдириш билан ушбу ибодатнинг савобини топишлари шариатимизда баён этилган. Бунга қуйидаги ҳадис далолат қилади:

عَنْ فَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : أَنَّ امْرَأَةً مِنْ خَتَمِ قَالَتْ :
" يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَذْرَكَتْ أَبِي "

شَيْخًا كَبِيرًا لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَثْبُتَ عَلَى الرَّاحِلَةِ أَفَاحُجُّ عَنْهُ ؟ قَالَ :
نَعَمْ " (رواه الجماعة وقال الترمذي: حسن صحيح)

Яъни: Фазл Ибн Аббосдан (розиаллоху анху) ривоят қилинишича, Хасъам қабиласидан бўлмиш бир аёл: **“Ё Расулаллоҳ! Албатта, ҳаж борасида ҳам Аллоҳ таолонинг бандалари устида фарзи бор. Менинг отам уловга мина олмайдиган даражада кексайиб қолган. Унинг номидан ҳаж қилсам бўладими?”** деб сўради. Расулulloҳ соллаллоху алайҳи ва саллам: **“Ҳа”**, деб жавоб бердилар. Бундан ташқари ҳаётлик даврида турли сабабларга кўра ҳаж ибодатини бажара олмай вафот этган кишилар ўрнига ҳам бошқалар томонидан ҳажжи бадал қилиш мумкинлиги ҳақида ҳам фатволар бор.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси Уламолар кенгаши юқоридаги ҳолатлардан келиб чиқиб, ҳажга бориш тараддудида бўлган ҳар бир киши риоя қилиши лозим бўлган қуйидаги тартиб-қоидаларни фатво сифатида эълон қилади:

1. Ҳажга бориш мўмин-мусулмон киши учун умр давомида бир марта фарз эканлигидан келиб чиққан ҳолда, уни адо этганлар бормаганларга ўрин беришлари лозим.

2. Мавжуд имкониятлардан келиб чиққан ҳолда ёшлар ўз навбатларини ёши катталарга бермоқлари улкан савоб ва мақсадга мувофиқ ишдир.

3. Ҳаж сафарига тижорат ёки саёҳат учун эмас, балки зиммадаги фарзни адо этиш, гуноҳлардан покланиб келишни ният қилиш керак.

4. Тиббий мутахассислар томонидан ҳаж амалларини адо этишга соғлиғи ярамаслиги ҳақида хулоса берилган кишилар ҳажга бормасликлари, балки ўринларига ҳажжи бадал қилдириш орқали ушбу ибодатнинг савобини топишлари мумкин.

5. **“Ҳар қандай яхши (савобли) иш қилсангиз, албатта, уни Аллоҳ билур”** (*Бақара, 197*) деган оятдан келиб чиқиб, ўзига тўқ кишиларнинг қайта-қайта ҳажга бориш ўрнига маблағларини етим-есир, кам таъминланган оилаларга, умум-халқ манфаати йўлида ўзларининг номаи амалларига садақаи жория бўлиб ёзиладиган ишларга сарфлашлари айти мударрадир.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси
Уламолар кенгаши раиси, муфтий
Усмонхон АЛИМОВ

ЎЗБЕКИСТОН МУСУЛМОНЛАРИ ИДОРАСИ УЛАМОЛАР КЕНГАШИНИНГ МУБОРАК ҲАЖ ИБОДАТИНИ АДО ЭТИШ БИЛАН БОҒЛИҚ МАСАЛАЛАР ТЎҒРИСИДАГИ

ФАТВОСИ ШАРҲИ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله و الصلاة و السلام على رسول الله اما بعد

Маълумки, ҳаж амали Ислом арконларидан бири бўлиб, у маълум шартларга эга бўлган мўмин-мусулмон киши учун умрида бир марта адо этиши фарз бўлган ибодатдир. Қуръони каримда ҳажнинг фарз-лигига қуйидаги оят далолат қилади:

... وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ...
(سورة ال عمران/ 97)

Яъни: “Йўлга қодир бўлган киши зиммасида Аллоҳ учун Байтни ҳаж қилиш (фарзи) бордир” (Оли Имрон сураси, 97-оят).

Фиқҳий китобларда баён қилинишича, банданинг зиммасига ҳаж ибодати фарз бўлиши учун унда бир нечта шартлар топилиши лозим бўлади. Улар қуйидаги шартлардир: Аввало, мусулмон бўлиш, балоғат ёшида бўлиш, оқил бўлиш, тани соғ бўлиши, бориб келгунча йўл харажатларига етадиган маблағга эга бўлиш. Шу билан бирга ҳажга бориб келгунига қадар оила аҳлини уларнинг эҳтиёжларига етадиган нафақа билан таъминлаган бўлиши керак. Шунингдек, йўлнинг очиқ ва хавф-хатарсиз бўлиши ҳам ҳажнинг фарз бўлиш шартларидандир. Аёл кишига эса, юқоридаги шартлари билан бирга эри ёки биророрта маҳрами ҳамроҳ бўлиши шарт қилинади.

Агар кишида мазкур шартлардан бирортаси топилмаса, у ҳолда унга ҳаж ибодатини адо этиш фарз бўлмайди, балки зиммасидан соқит бўлади.

Ҳаж ибодати Ислом арконларининг бешинчиси, яъни энг сўнгиси бўлиши ва уни умр давомида фақат бир марта адо этиш фарз эканлиги бежиз эмас, албатта. Чунки ҳаж амалларини бажаришдан олдин инсон унгача бўлган арконларни мукамал тарзда адо этиб келаётган бўлиши, ўзида ҳожи бўлишдек улуг мартабага муносиб бўлган мустаҳкам имон-эътиқод, гўзал хулқ одоб, энг юксак фазилат бўлмиш тақвони ҳосил қилган бўлиши лозим. Бу ҳақда Қуръони каримда:

الْحَجُّ أَشْهَرُ مَعْلُومَاتٍ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَرَوْدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ (سورة البقرة/ 197)

Яъни: “Ҳаж (мавсуми) маълум ойлари. Бас, ким шу ойларида ҳажни ўзига фарз қилса (ҳажни ният қилса), ҳаж давомида хотинига яқинлашиш, гуноҳ-маъсият ва жанжал қилиш йўқ. Ҳар қандай яхши (савоб-

ли) иш қилсангиз, албатта, уни Аллоҳ билур. (Ҳаж сафарига) озуқа олиб чиқинг. Энг яхши озуқа тақводир. Тақвони Менга қилинган (Мендан қўрқинган), эй, оқиллар!” деб марҳамат қилинган (Бақара сураси, 197-оят). Демак, ҳажни ният қилган киши каттаю кичик гуноҳларни қилишдан, бирор жонзотга озор беришдан, хусусан, одамлар билан жанжаллашишдан доимо ўзини сақлаши лозим. Албатта, булар ҳажнинг мақбул бўлиш шартлари ҳисобланади.

Аллоҳга беадад шукрлар бўлсинки, юртимиз истиқлол неъматига мушарраф бўлгач, динимизга ҳам кенг йўл очилиб, мўмин-мусулмонларимиз Ислом динининг бешта арконини бемалол адо этиш имкониятига эга бўлдилар. Хусусан, ихлосманд халқимизнинг ҳаж ибодатини адо этишга бўлган иштиёқи йил сайин ортиб бормоқда.

Аммо шуни яхши англаб олмоғимиз лозимки, ҳажга бориш учун фақат моддий имкониятга эга бўлишнинг ўзи кифоя қилмайди. Яъни пул топиб ҳажга бораверса-ю, маънавий томондан ҳажнинг нақадар улуг ибодат эканлигини тушуниб етмаса, қавму қариндошга силаи раҳм, фақир ва муҳтожларга, етим-есирларга хайру эҳсон қилишни унутса, ҳаждан келгандан кейин эса, ҳожилик номига доғ тушурадиган ишлар билан машғул бўлса, ҳаж ибодатининг қадрини ерга урган бўлади.

Кейинги пайтларда ҳажнинг улуг ибодат эканлигини, унинг ҳақиқий мазмун-моҳиятини идрок қилмай, ҳавас учун ҳаж сафарига бораётган кишилар орамизда учраб қолмоқда. Ҳажнинг машаққатли сафар эканлигини олдиндан тўғри англамаган ҳолда, соғлиги узоқ ва мутгасил ҳаракат қилишга ярамаслиги ҳақидаги берилган махсус тиббий хулосага парво қилмай ҳаж сафарига чиққан кишиларнинг аксарияти ҳаж машаққатига бардош бера олмай бемор бўлиб қолаётгани сир эмас. Фуқароларимиз ичида эл-юрт орасида ҳожилик номини олиш, обрў-эътиборга эришиш мақсадидагина ҳажга бораётганлар ҳам, афсуски, учраб турибди. Ҳажни оддий саёҳатдек билиб, кўнгилхушлик учун, одамларга кўз-кўз қилиш мақсадида қайта-қайта боришга одатланаётганлар ҳам бор.

Уламоларимиз ҳажнинг тартиб-қоидаларини баён қилар эканлар, киши ҳажга боришга қодир бўлса-да, аммо баъзи ҳолатларда ҳажга бориши макруҳ бўлишини ҳам айтиб ўтганлар. Жумладан, ҳанафий мазҳабида оид “Фатҳул Қадир” китобида баён қилинишича: «Агар ота ёки она фарзанднинг хизматига муҳтож бўлсалар, фарзанд уларнинг хизматини ташлаб ҳажга бориши макруҳдир», дейилган (2-жуз, 319-бет). Шу-

нингдек, фақат тижорат мақсадида, риё учун, манманлик тарзида қилинган ҳажнинг савоби бўлмайди. Чунки Пайғамбаримиз (соллалоҳу алайҳи ва саллам): “Амаллар ниятга қараб баҳоланади”, деб марҳамат қилганлар.

Имом Аъзам (раҳматуллоҳи алайҳ) ва у зотнинг шогирдлари Имом Муҳаммад (раҳматуллоҳи алайҳ): барча шарт-шароитлари топилиб, зиммасига ҳаж фарз бўлган киши ҳаж қилишни кейинги йилларга кечиктириши жоиз, деб айтганлар. Бунга, Пайғамбаримиз Муҳаммад саллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳаж фарз бўлган йили ўзлари ҳажга бормаи, ўринларига Абу Бакр Сиддиқ разияллоҳу анҳуни юборганликлари ва ўзлари эса умрларининг охириги йилида ҳаж қилганлари ҳақидаги ривоятни далил қилиб келтирганлар.

Маълумки, ҳаж амали ҳам молиявий ва ҳам баданий ибодат ҳисобланади. Демак, ушбу ибодатни адо этиш учун кишидан қай даражада молиявий имконият талаб қилинса, шу даражада баданий сиҳат-саломатлик ҳам талаб қилинади. Ҳанафий мазҳабига оид мўтабар китоблардан саналмиш “Бадоиъус саноиъ фи тартибиш шароиъ” китобиди шундай дейилади: “Ҳажнинг фарз бўлиш шартларидан бири баданнинг соғлом бўлишидир... Чунки Аллоҳ таоло ҳажнинг фарз бўлиши учун имкониятни шарт қилди. Бундан ҳажнинг фарзлигини зиммага юклайдиган, унинг ҳукмини таъминлайдиган сабаб ва воситаларнинг камчиликлардан холи бўлиши назарда тутилгандир. Ҳаж сафари давомида амалларни мукамал адо этишга монелик қиладиган офатлардан баданнинг саломат бўлиши мазкур сабаблар жумласидандир. Чунки ҳаж баданий ибодат. Уни адо этиш учун бадан саломат бўлиши шарт” (4-жуз, 354-бет).

Замонавий тиббиётнинг тавсиясига қараганда Ҳаж ва Умра зиёратига боришга тўсқинлик қиладиган касалликларнинг турлари қуйидагилар:

1. Юракнинг ишемик касалликлари: ўткир миокард инфаркти, инфарктдан кейинги бир йил мобайнидаги ҳолат; ностабил стенокардия; қон айланишининг 2–3-даражали етишмовчилиги; юрак ритмининг тез-тез пароксизмал бузулишлари. 2. Юрак тугма ва орттирилган нуқсонлари декомпенсация босқичида, қон айланишининг 2-3-даражали етишмовчилиги билан. 3. Мия қон айланишининг ўткир бузилишидан кейинги бир йил мобайнидаги ҳолат. 4. Энцефалопатия ва деменция билан кечувчи хафақон (гипертония) касаллиги. 5. Хавфли ўсмалар тарқалган формалар. 6. Фаол сил касаллиги. 7. Жигар циррози — декомпенсация босқичидаги ва энцефалопатия белгилари билан кечувчи. 8. Руҳий касалликлар (шизофрения, психоорганик синдром, деменция ва бошқалар). 9. Ўпканинг сурункали обструктив касалликлари, нафас етишмовлиги 2–3-даражада. 10. Юқумли касалликлар. 11. Гиёҳвандлик.

Маълумки, шариатимиз бандани ҳеч қандай ортиқча машаққатга буюрмайдиган, енгиллик яратиб берувчи мўътадил шариатдир. Хусусан, ҳаж ибодати борасида ҳам шариатимизда шундай йўл тутилган.

Юқорида санаб ўтилган ҳаж ибодатини бажаришга монелик қилувчи касалликлар туфайли банданинг зиммасидан ушбу ибодат соқит бўлади. Молиявий имкониятга эга, бироқ соғлиги яхши бўлмаган ёки кексайиб қолган кишилар ўринларига “ҳажжи бадал” қилдириш билан ушбу ибодатнинг савобини топишларига шариатимизда йўл берилган.

Бундан ташқари ҳаётлик даврида турли сабабларга кўра ҳаж ибодатини бажара олмай вафот этган кишилар ўрнига ҳам бошқара томонидан ҳажжи бадал қилиш мумкинлиги ҳақида ҳам фатволар бор бўлиб, бунинг далили сифатида қуйидаги ҳадис келтирилади:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ امْرَأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: إِنْ أَمِّي نَذَرَتْ أَنْ تَحُجَّ وَلَمْ تَحُجَّ حَتَّى مَاتَتْ أَفَأَحُجُّ عَنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ حُجِّي عَنْهَا. إِنْ آتَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أُمَّكَ دِينَ إَكْتَرْتِ فَاضِيَّتَهُ؟ إِقْضُوا لِلَّهِ أَحَقَّ بِالْوَفَاءِ (رواه البخاري)

Яъни, Ибн Аббосан (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилинишича, Жуҳайна қабиласидан бўлмиш бир аёл Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳузурларига келиб: “Онам ҳаж қилишни назр қилган эдилар. Аммо ҳаж қила олмай вафот этдилар. Мен онамнинг номидан ҳаж қилсам бўладими?” деди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Ҳа, унинг номидан ҳаж қил. Агар онамнинг зиммасида қарзи бўлганида уни узувчи бўлармидинг? Аллоҳнинг ҳаққини адо этгин. Дарҳақиқат, Аллоҳ биринчи ўринда вафога ҳақлидир”, дедилар.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси Уламолар кенгаши юқоридаги ҳолатлардан келиб чиқиб, ҳажга бориш тараддудида бўлган ҳар бир киши ҳажга бориш мўмин-мусулмон киши учун умр давомида бир марта фарз эканлиги, уни адо этган ҳожилар бормаганларга ўрин бериши, ёшлар ўз навбатларини ёши катталарга бермоқлари улкан савоб экани, бу сафарга тижорат ёки саёҳат учун эмас, балки зиммадаги фарзни адо этиш, гуноҳлардан покланиб келишни ният қилиш кераклиги, мутахассислар томонидан ҳаж амалларини адо этишга соғлиги ярамаслиги ҳақида хулоса берилган кишилар ўринларига ҳажжи бадал қилдириш орқали ушбу ибодатни адо этишлари мумкинлиги каби тартиб-қоидаларга риоя қилиши лозим деб билади.

“Ҳар қандай яхши (савобли) иш қилсангиз, албатта, уни Аллоҳ билур” (Бақара, 197) деган оятдан келиб чиқиб, ўзига тўқ кишиларнинг қайта-қайта ҳажга бориш ўрнига маблағларини етим-есир, кам таъминланган оилаларга, умумхалқ манфаати йўлида ўзларининг номаи амалларига садақаи жория бўлиб ёзиладиган ишларга сарфлашлари айни муддаодир.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси
Уламолар кенгаши раиси, муфтий
Усмонхон АЛИМОВ

Мақола бир оз киноя оҳангида ёзилганини олдиндан айтиб қўймоқчимиз. Аммо ният хайрли, мусулмон учун фойдали мақсад кўзланган. Одамлар билан ёнма-ён яшаб, доимо яхшилик томонида туришимиз, хато ва нуқсонларимизни тузатиш пайида бўлишимиз лозимлиги уқтирилади бу мақолада. Сиз азизларни ҳам бефарқ қолдирмайди деган умидда уни ҳукмингизга ҳавола этдик.

Таҳририят

Али ТАНТОВИЙ

“ОДАМЛАР КЎРСИН...”

Кун жуда иссиқ бўлди. Кўчага кўйлакчан чиқдим. Қаршимдан бир танишим келиб қолди. Салом берар-бермас, жиддий туриб:

— Нимага бундай қилдингиз?! — деди. Бу саволдан довдираб қолдим.

— Нима қилибман?

— Ахир кастимсиз юрибсиз-ку? Бундай юриш сизга ярашмайди. Одамлар нима дейди?

Жавоб қилмай, ўйланиб қолдим. Демак, мен одамларга пўрим, савлатли кўринишим учун шу жазирамада ҳам кўчага кастим кийиб чиқишим керак экан-да!

Теваракка разм солдим. Илк кўрганим баланд пошна-ли туфли кийиб олган бир аёл эди. Бундай туфлида юриш қийин. Ишонмасангиз, марҳамат, оёғингиз учида юз қадамча юриб кўринг. Ўзини бундай қийнашда қандай маъно бўлиши мумкин?

Трамвайда ўриндиқлар бўшлигига қарамай, тик туриб кетаётган аёлга кўзим тушди. Ўтиришга таклиф қилсалар-да, кўнмас эди. У жуда тор кийим кийиб олган, ўтира олмаётганининг боиси ҳам шу. Сўрашингиз мумкин: ўзини нега бунақа азоблайди? Чиндан ҳам, шўрлик аёл ичдан азобланиб турган бўлса ҳам, зоҳиран одамларга чиройли кўринмоқчи бўлади.

Баъзи йигитчалар сочини тартибга келтиришга ярим соат овора бўлади. Сўнг шабада эсишидан ёки автобусда бирор адашган кўл тегиб кетиб, бу антиқа кўрғазмани йўққа чиқаришидан кунбўйи қўрқиб юришади.

Ҳеч қузатганмисиз, айрим аёллар меҳмонларни, дугоналарини очик чеҳра билан қаршилашади. Табассум, мулойим гап-сўз, чиройли одоб кўрсатишади. Эри билан муомаласида эса, бошқача...

Баъзилар кўчага чиқса, беғоналар учун зийнатланади, либосларнинг энг чиройлисини кияди. Турмуш ўртоғига эса сочлари ҳурпайган, кирчир кийим билан юзланаверади.

Мабодо уйга бирон-бир киши келадиган бўлиб қолса-чи? Дастурхон тартиб бериб безатилади. Қаердадир яшириб қўйилган товоғу ликоблар, гулу райхонлар саф-саф қилиб терилади. Ётоқхонадаги диванлар, каштали ёпиниқлар ҳам одамлар кўриши учун.

Тўй-маросимда ҳам хўжа-кўрсинга елиб-югуришлар, машаққат чекишлар кўп. Барча ўйларимиз бир кунда ўтадиган тўй ҳақида бўлади.

Одамлар кўриб: “Аллоҳ ёрлақасин, жуда зўр!” дейишлари учун сеп-сидирга йиғамиз. Никоҳ маросимида тўй-томошани дабдабали қилишга уринамиз. Молларни увол қилиш билан шайтонни хурсанд қиламиз. Бир-икки соатга кийиладиган келин либосига қанча-қанча пул сарфлаймиз. Баъзиларнинг тўй дастурхонига кўядиган писта-бодом пулига ўртачароқ тўйни ўтказса бўлади.

Булар ҳаммаси нима учун? Келин-куёвнинг фойдаси учунми? Савоб учунми? Йўқ! Унда нима учун? Одамларга мақтаниш учун!

Бироқ биз ҳар қанча сарфаласак, биздан ҳам кўпроқ

сарфлайдиганлар топилаверади. Одамлар эса: “Фалончи мана бундай тўй қилган эди”, дея гапиришини ташламайди. Таъзияларимизда ҳам исроф оз эмас.

Кўшнимиз бой-бадавлат бўлса-ю, бизнинг ойлик маошдан бошқа даромадимиз бўлмаса, шундай паст кетмаймиз: агар у минг долларлик қандил, музлатгич, кир ювадиган машина, ё гилам сотиб олса, биз ҳам сотиб олишимиз керак. Йўқса, одамлар гап қилади.

Хулоса шуки, туришимиз, ўтиришимиз, ейишимиз, кийишимиз, кундалик сарф-ҳаражатларимиз одамлар хоҳлаганидек бўлиши керак. Бўлмаса, одамларнинг тескари тилига тушиб қоламиз...

Ахир биз қачон ўзимиз учун яшаймиз? Биз қачон ақл чегарасида тура оламиз? Орамизда мана шу исканжаларни синдирадиган ақлли, бақувват кишилар борми?!

Шундай иродали, имони комил бўлишни истаганларга, мана, улуғлардан қолган насиҳат: ҳар ким, аввало, динига эргашсин, бирор ҳаром иш қилмасин; сўнг ақлига эргашсин, нимани яхши деб билса, шуни қилсин, кўрпасига қараб оёғини узатсин. Бойларнинг бойи бўлса ҳам, зарурий харажатга пул сарфласин, исрофдан қочсин. Одамларнинг гапларидан қўрқмай яшасин...

Ёрқинжон ФОЗИЛОВ,
Салоҳиддин НУРИДИНОВ
тайёрлашди.

УММУ МУНЗИР БИНТИ ҚАЙС

“Умму Мунзир” куняси берилган Салмо бинти Қайс ибн Амр ибн Убайд (Аллоҳ у зотдан рози бўлсин) Ҳазраҳнинг Бани Нажжор қабиладан бўлиб, Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) холалари эди. Умму Мунзир Исломга биринчилар қатори кирган аёллардандир. Мадинада Мусъаб ибн Умайр Исломга даъват қилишни бошлаган кезлардаёқ мусулмон бўлганини эълон қилган. Бу аёл Пайғамбаримизга (алайҳиссалом) икки марта байъат қилган, икки қиблага қараб намоз ўқиган ва шарафли нубувват суҳбатларидан баҳраманд бўлган саҳобийлар жумласига киради.

Ибн Ҳажар бундай дейди: «Умму Мунзир Ансория Расулulloҳнинг (алайҳиссалом) холаларидан бири бўлиб, у зот билан икки қиблага қараб намоз ўқиган».

Умму Мунзирнинг икки синглиси бор эди: булар Умму Сулайм ва Умайра бинти Қайс. Иккови ҳам Исломни қабул ва Пайғамбаримизга (алайҳиссалом) байъат қилишган.

Умму Мунзир Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) байъат қилиши ҳақида ўзи бундай ҳикоя этган:

«Пайғамбар (алайҳиссалом) ҳузурларига келиб, ансория аёллар билан у зотга байъат қилдим. Расулulloҳ бизларга Аллоҳга ҳеч бир нарса ни шерик қилмаслигимизни, ўғрилиқ, зино каби гуноҳлардан сақланишимизни, болаларимизни ўлдирмаслигимизни, йўқ ердан бўҳтон тўқиб олмаслигимизни ва яхши ишда итоатсизлик қилмаслигимизни шарт қилиб қўйганларидан кейин: «Эрларингни алдаманглар», дедилар. Биз у кишига байъат қилиб бўлгач, тарқалишдик. Ансориялардан бирига: «Ортингга қайтиб, Расулulloҳдан (алайҳиссалом) эрни алдаш ўзи нима эканини сўрагин», дедим. Ансория бундай жавоб қилди: «Сўрадим, у зот: “Унинг молидан (сўрамай) олиб, бошқа бировга яхши кўришининг”, дедилар».

Ибн Саъд «Табақот»ида ёзишича, Умму Мунзирнинг эри Қайс ибн Саъсаъ ибн Ваҳб Нажжорийдир. Уларнинг Мунзир ибн Қайс исмли ўғиллари бор эди.

Қурайш ва Ғатафон мушриклари Аҳзоб ғазотида ўзларича мусулмонларни батамом қириб ташлашни мақсад қилишган эди. Аллоҳ таоло уларнинг макр-ҳийлаларини ўзларига бало қилиб қайтарди. Мусибат фақат мушрикларгагина етиб қолмади, балки хоинлик ва жосуслик қилган Бани Қурайза ҳам катта талафот кўрди. Чунки улар аҳдларига хиёнат қилиб, мусулмонларнинг душманларига ёрдам берган ва Мадина ташқарисидаги ҳандақ атрофида ҳалқа ҳосил қилиб,

мусулмонларга қарши мушриклар билан бирга жангга чиқишган, натижада мусулмонлар огир аҳволда қолишган эди.

Шунда Аллоҳ таоло мусулмонларга нусрат ато этди. Улар Аҳзоб аҳлини тор-мор қилишди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Мадинага зафар билан қайтдилар. Шу пайт Жаброил (алайҳиссалом) у зотга: «Аллоҳ таоло сизга Бани Қурайзага жанг қилишни буюрди», деган ваҳий келтирди. Мусулмонлар Пайғамбар бошчиликларида Аллоҳ таолонинг амрини бажаришга киришишди ва Бани Қурайзани қамал қилишди. Ана шу жангга чиққан Умму Мунзир ярадорларга тинмай хизмат кўрсатар, уларнинг яраларини даволар, чанқаганларга сув етказиб, ташналигини қондирар эди.

Қамал йигирма беш кун давом этди. Аллоҳ ҳукмига кўра, жангга яроқдилар афв этилмайдиган, қолганлар асир олинадиган, моллари ганимат қилинадиган бўлди. Мана шундай таҳликали дамларда Умму Мунзирнинг яна бир фазилати намоён бўлди.

Баниқурайзалик Рифоъ ибн Самвол Қурзийнинг Умму Мунзирга, унинг акаси Сулайт ибн Қайсга, умуман, қайслар хонадонига яқинлиги ва ўзаро аҳдлашуви бор эди. Шу одам асирга тушиб қолганида Умму Мунзирга одам жўнатиб: «Муҳаммаддан мени қўйиб юборишини илтимос қилгин, ахир сизларнинг олдингизда менинг хурматим бор, сен Пайғамбар холаларидан бирисан, озод қила олсанг, қиёматгача сизлардан қарздор бўламан», деб сўраган эди.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Умму Мунзирни ташвишли ҳолатда кўриб: «Сенга нима бўлди, эй Умму Мунзир?» деб сўрадилар. Умму Мунзир: «Ота-онам сизга фидо бўлсин, эй Аллоҳнинг расули, Рифоъ ибн Самвол бизларни зиёрат қилиб турарди, биз ҳам уни хурмат қиламиз, илтимос, уни менга берсангиз», деди.

Пайғамбар (алайҳиссалом) вазиятни англаб: «Майли, у сеники бўлақолсин», дедилар. Шунда Умму Мунзир: «Эй Аллоҳнинг расули, мана кўрасиз, у тез кунларда намоз ўқийди ва туя гўшти-ни ейди», деди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унинг гапига кулиб қўйдилар ва «Агар намоз ўқиса, ўзига яхши, бордию ўзининг динида қолса, унга ёмон бўлади», дедилар ва Рифоъни озод қилишни буюрдилар.

Умму Мунзир айтишича, «Кейин Рифоъ Исломни қабул қилди». Бу иш Умму Мунзирнинг яхшиликларидан бири эди. Чунки Рифоъ мўминлар онаси Сафия бинти Хуяйнинг тоғасидир.

Умму Мунзир бинти Қайсдан ривоят қилинган ушбу ҳадис Имом Абу Довуд «Сунан»ида

келган: «Расул (алайҳиссалом) уйимга Али (Аллоҳ ундан рози бўлсин) билан бирга кириб келдилар. Ҳазрати Али ўшанда касалдан энди соғаяётган эди. Бизникида ток сўриси бор эди. Расулulloҳ узумдан егилари келиб ўринларидан турдилар. Али ҳам у зотга эргашди. Пайғамбар (алайҳиссалом) унга: “Бўлди қил, касалдан энди тузалипсан-ку”, деган эдилар, Али ейишдан тўхтади. Шунда арпа билан қанд лавлагидан таом тайёрлаб, олдиларига келтирдим. Шунда Пайғамбаримиз (алайҳиссалом): “Эй Али, мана бундан егин, буниси сенга фойдали”, дедилар».

Умму Мунзир бинти Қайс жаннат ила башоратланган саодатли саҳобиялар сирасига киради. Аллоҳ таоло: «**Лекин Пайғамбар ва у билан бирга бўлган, имон келтирган зотлар молу жонлари билан курашдилар. Барча яхшиликлар ана ўшалар учундир. Нажот топгувчилар ҳам уларнинг ўзидир. Аллоҳ улар учун остидан дарёлар оқиб турадиган, улар абадий қоладиган жаннатларни тайёрлаб қўйгандир. Мана шу буюк бахтдир**» (Тавба, 88–89), деб марҳамат қилган.

Саҳобаи карима Умму Мунзир ҳам Аллоҳга имон келтиришга, Унинг расулини тасдиқ этишга шошилган мўминалардан эди. У Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) иккинчи бор байъат қилиб, жаннат башоратига эришган. Ана шу иккинчи байъат Ризвон (яъни, дарахт остида берилган, Аллоҳ розилигига эриштирган) байъати эди.

Аллоҳ таоло уларни мақтаб, бундай марҳамат қилади: «(Эй Муҳаммад,) **дарҳақиқат, Аллоҳ мўминлардан — улар дарахт остида сизга байъат қилаётган пайтларида — рози бўлди. Бас, У зот уларнинг дилларидаги нарса (садоқат ва вафо)ни билиб, уларга сакинат — ором туширди**» (Фатҳ, 18). Бу ояти карима дарахт остида байъат қилган мўминлар Аллоҳ ризосига эришгани ва жаннатни қўлга киритгани баёнидир. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом): «Дарахт остида байъат қилганларнинг ҳеч бири дўзахга қирмайди», деб башорат берганлар.

Саҳобия Умму Мунзир ҳамма соҳада фақат яхшиликни ўйлаб иш тутди. У Пайғамбардан (алайҳиссалом) бир неча ҳадис ривоят қилди. Умму Мунзирнинг Аллоҳ розилигига эришгани ва мушк аралашган жаннат шароби — роҳиқул маҳтумга сазоворлиги муборак бўлсин, Аллоҳ унинг қабрини нурга тўлдирсин!

«*Жаннат ила башоратланган аёллар*» китобидан
Юлдуз КОМИЛ қизи
таржимаси

Уламоларимиз оятларнинг тушиш сабабларини алоҳида илм сифатида ўрганишган, чунки Куръони каримни тафсир қилишда ё бирор оятдан ҳукм чиқаришда унинг тушиш сабабини билиш ниҳоятда муҳим ҳисобланади.

“Асбобун нузул” (Тушиш сабаблари) илмининг шаклланишида саҳобаларнинг хизматлари беқийёсдир. Жумладан, Абдуллоҳ ибн Аббос, Абдуллоҳ ибн Умар, ҳазрати Ойша, Абдуллоҳ ибн Масъуд (розиаллоху анҳум), тобеинлардан Мужоҳид, Икрима, Абул Алия, Абу Ҳанифа ва бошқа олимлар оятларнинг тушиш сабаблари ҳақида ривоятлар келтиришган. Абу Ҳанифа (раҳматуллоҳи алайҳ) Куръони карим оятларининг тушиш сабабларини жуда яхши билганларидан улардан ҳукм чиқаришда адашмаганлар.

Али ибн Аҳмад Ваҳидий Нисобурийнинг “Асбобун нузул” асари Куръони карим оятларининг тушиш сабаблари ҳақида ёзилган нодир китоблардан ҳисобланади. Китоб сўзбоши билан бошланади ва китоб услуби ҳақида маълумотлар берилади. Сўнгра суралар Куръони каримда келган тартибга кўра келтирилади. Китобда илк тушган оят ва энг охири тушган оятлар ҳақида маълумотлар бор. Олим китобни ёзишда аниқ, ишончли ва мутавотир хабарлардан фойдаланишга ҳаракат қилган. Аллоҳ таолонинг тавфиқи билан ушбу китобни тилимизга ўгиришга эришдик ва айрим парчаларини “Ҳидоят” ўқувчиларига ҳам илдиндик.

Таржимон

ОЯТЛАРНИНГ ТУШИШ САБАБЛАРИ

Энг биринчи тушган оят ҳақида

Ойша (розиаллоху анҳо) айтадилар: “Расулulloҳга (соллаллоху алайҳи ва саллам) ваҳий энг олдин ўнгидан келувчи тушлар орқали келган. Бундай тушлари тонг ёруғидек ойдин кўринарди. Ваҳий кела бошлашидан илгари Ҳиро ғориға борар ва у ерда бир неча кун ибодат қилар эдилар. Озиқлари тугаса, хотинлари Хадичанинг олдиға келиб олиб кетардилар. Бир куни Ҳиро ғорида фаришта келиб: “Ўқи!” деди. Бу ҳақда Расулulloҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) ўзлари бундай деганлар: «Ўқишни билмайман», деб жавоб қилдим. Бу жавобимдан кейин фаришта мени ушлаб, сиқди, қийналдим, сўнг мени қўйиб юбориб: “Ўқи”, деди. Мен яна: “Мен ўқишни билмайман”, дедим. У яна мени иккинчи марта қаттиқ сиқди, қийналдим, сўнг қўйиб юбориб: “Ўқи”, деди. Мен яна: “Мен ўқишни билмайман”, дедим. У яна мени ушлаб, учинчи марта сиқди, қийналиб кетдим, сўнг қўйиб юборди ва: “Яратган Раббинг номи билан ўқи. У инсонни лахта қондан яратган, ўқи, сенинг Раббинг қарамлидир, У қалам билан (ёзишни-хатни) таълим бергандир. У Зот инсонга унинг билмаган нарсаларини ўргатди” (Алақ, 1—5) оятларини ўқиди».

Расулulloҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) юракларига кўрқув оралаб, Хадичанинг олдиға қайтиб келдилар. “Мени ўраб қўйинглар”, дедилар. Хадича у кишини ўраб қўйди. Пайғамбаримиздан кўрқув кетди. Сўнг Хадичага: “Менга нима бўлди?” деб бўлган воқеани айтиб бердилар. “Менга бирор нарса бўлишидан кўрқяпман”, дедилар. Шунда Хадича у зотга: “Йўқ, сиз хурсанд бўлинг, Аллоҳға қасам, У сизни ҳеч қачон хор қилиб қўймайди. Сиз қариндошлик ипларини боғлайсиз, рост гапирасиз, одамларға ёрдам берасиз, меҳмонни ҳурмат қиласиз ва етимларнинг бошини силайсиз”, деди (Имом Бухорий ва Муслим ривояти).

Яна Ойша (розиаллоху анҳо) бундай деган: «Энг илк тушган оят “Яратган Раббинг номи билан ўқи” оятидир».

Ҳоким “Саҳиҳ”ларида келтирган ривоятда Икрима ва Ҳусан (розиаллоху анҳум) бундай дейишади: “Энг олдин тушган оят “Бисмиллаҳир роҳманир роҳим”дир, у Маккада тушган биринчи оятдир”.

Муҳаммад ибн Ибод ибн Жаъфар Маҳзумий (розиаллоху анҳу) баъзи уламолардан ривоят қилишларича: “Аллоҳ таоло Расулulloҳға (соллаллоху алайҳи ва саллам) нозил қилган илк

оят Алақ сурасининг 1–5-оятлари бўлиб, Ҳиро ғорида туширилган. Суранинг қолган қисми эса Аллоҳ хоҳлаган муддатдан кейин нозил бўлган”.

Яҳё ибн Касир бундай ҳикоя қиладилар: “Абу Салама ибн Абдурахмондан: “Энг олдин қайси оят тушган”, деб сўрадим. У киши “Эй ўраниб олган зот...” (Муддассир, 1–7) оятларидир”, деди. Мен: “Яратган Раббинг номи билан ўқи” ояти эмасми?” десам, у киши: “Мен ҳам шу саволни Жобир ибн Абдуллоҳ Ансорийга берган эдим, у киши “Муддассир”, дедилар. Мен: “Иқро бўлса керак”, десам, у киши: “Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) айтганини мен сизга айтай. У зот (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): “Мен Ҳирода бир ой ёлғиз ибодат қилдим. Овқатим тугагач, тушдим ва водийнинг ўртасидан кетаётган эдим, тўсатдан менга нидо қилинди. Мен олдимга, орқамга, ўнг ва чап томонимга, сўнг осмонга қарадим ва осмонда турган ўриндикда уни (Жаброилни) кўрдим. Мени кўрқув босди. Хадичанинг олдига бориб: “Мени ўраб қўйинглар”, дедим. Ўраб қўйишди. Сўнг устимдан сув қўйишди. Шунда: “Эй ўраниб олган зот, тур ва огоҳлангир!” ояти тушди”, дедилар (Имом Муслим ривояти).

Бу ҳадис олдингисига зид эмас. Жобир (розиаллоҳу анҳу) бу ҳадисни эшитган, олдинги ҳадисни эшитмай қолган, холос. Лекин, Муддассир сураси Иқродан кейин энг аввал тушган сурадир. Бунга қўйидаги ҳадис ҳам далолат қилади: Жобир (розиаллоҳу анҳу) айтадилар: “Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ваҳийнинг тўхтаб қолгани ҳақида гапириб, бундай деганларини эшитдим: “Кетаётиб осмондан бир овоз эшитдим. Бошимни кўтариб қарасам, Ҳирода менга келган фаришта осмон билан ер орасидаги курсида ўтирибди. Қаттиқ кўрқдим. Уйимга қайтиб, мени ўранглар, мени ўранглар, дедим. Мени ўраб қўйишди. Шунда Аллоҳ: “Эй ўраниб олган зот...” оятини туширди” (Бухорий ва Муслим ривояти). Бу ҳадисга кўра, Иқро сураси тушганидан кейин ваҳий бир

оз тўхтаб қолган, кейин Муддассир сураси тушган. Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) “Ҳирода менга келган фаришта...” деган сўзлари ҳам бунга далилдир.

Али ибн Хусайн (розиаллоҳу анҳу) айтадилар: “Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Маккада энг аввал тушган сура Иқро, Маккада энг охири тушган сура Муъминун ёки Анкабутдир. Мадинада энг олдин тушган сура Мутоффифун, Мадинада энг охири тушган сура Тавбадир. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Маккада таълим берган энг олдинги сура Нажмдир”.

Дўзах аҳлига энг қаттиқ оят: “Бас, (эй кофирлар, азобимизни) **тотиб кўринглар! Энди сизларга фақатгина азобни зиёда қилурмиз**” (Наба, 30), ояти бўлса, тавҳид аҳлига Қуръондаги энг умидбахш оят: “Албатта, Аллоҳ ўзига ширк қилинишини кечирмайди ва У ундан бошқа (гуноҳларни) хоҳлаган бандасидан кечиради” (Нисо, 48) оятидир.

Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) тушган энг охири оят “Аллоҳга қайтадиган кунингиздан кўрқингиз” ояти бўлиб, Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шундан кейин тўққиз кун яшадилар.

Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) тушган энг охири оят “Аллоҳга қайтадиган кунингиздан кўрқингиз” ояти бўлиб, Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) шундан кейин тўққиз кун яшадилар.

Энг охири тушган оят ҳақида

Абу Исҳоқ айтадилар: Барро ибн Озибдан (розиаллоҳу анҳу) эшитдим, у киши: “Нозил бўлган энг охири оят: “Сиздан фатво сўрайдилар. Айтинг: “Аллоҳ сизларга ота-онасиз ва фарзандсиз бўлган одам ҳақида фатво беради”, оятидир. Охири сура эса Бароат сурасидир”, деди (Имом Бухорий ва Муслим ривояти).

Ибн Аббос (розиаллоҳу анҳу): “Нозил бўлган энг охири оят “Аллоҳга қайтадиган кунингиздан кўрқингиз” оятидир”, деган.

Яна, Ибн Аббос (розиаллоҳу анҳу) мазкур оят ҳақида: “Шу оят ва Нисо сурасининг охири ояти энг охирида тушган, деб эслашади”, деган.

Ибн Аббос Убай ибн Каъбнинг (розиаллоху анху) гапини келтиради: “Энг охирги тушган оят **“Дарҳақиқат, сизларга ўзингиздан бўлган, қийнасангиз, унга оғир бўладиган, сизлар (саодатга эришишингиз учун) ҳарис ва мўминларга раҳмли ва меҳрибон пайгамбар келгандир. Бас, (шунда ҳам) юз ўғирсалар, айтинг: “Аллоҳ менга кифоядир, Унга таваккал қилдим, Ундан ўзга илоҳ йўқдир ва У буюк Аршнинг Раббидир”** (Тавба, 128–129) (Ҳоким ривояти).

Яна, Убай ибн Каъб (розиаллоху анху) айтади: “Энг охирида тушган оят Тавба сурасининг 128–129-оятларидир”.

Абу Қатода (розиаллоху анху) айтади: «Бир киши сўради: “Эй Расулуллоҳ, душанба куни (рўза тутиш) ҳақида нима дейсиз?” У зот: “Бу кунда менга Куръон туширилгандир. Илк Куръон туширилган ой Рамазондир. Аллоҳ таоло: **“Рамазон ойида Куръон нозил қилинди”**, деб марҳамат қилган, дедилар».

Васила (розиаллоху анху) ривоят қилади: «Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) бундай дедилар: “Иброҳимнинг саҳифалари Рамазоннинг илк кечасида тушган. Таврот Рамазоннинг олти куни ўтганидан кейин тушди. Инжил Рамазоннинг ўн уч куни ўтганидан сўнг, Забур эса Рамазоннинг ўн саккиз куни ўтганидан кейин тушган. Куръон Рамазоннинг йигирма тўртинчи куни тушди”.

“Бисмиллаҳ...” ояти ва унинг тушиши сабаби

Ибн Аббос (розиаллоху анху) ривоят қилади: «Жаброил (алайҳиссалом) Расулуллоҳга (соллаллоху алайҳи ва саллам) энг олдин: “Эй Муҳаммад, Аллоҳдан паноҳ сўра, сўнг **“Бисмиллаҳир роҳманир роҳим”**, дегин”, деди».

Яна, Ибн Аббос (розиаллоху анху) ривоят қилади: «Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) то **“Бисмиллаҳ”** тушмагунича сураларнинг тугагини билмасдилар».

Абдуллоҳ ибн Масъуд (розиаллоху анху): «То **“Бисмиллаҳ...”** тушмагунича иккита суранинг орасини ажратишни билмас эдик», деган.

Абдуллоҳ ибн Нофеъ отасидан, у киши эса Абдуллоҳ ибн Умардан (Аллоҳ ҳаммаларидан рози бўлсин) ривоят қилади: «Абдуллоҳ ибн Умар: **“Бисмиллаҳир роҳманир роҳим”** ҳар бир сурада тушгандир”, деган».

Фотиҳа сураси ҳақида

Бу суранинг тушиши ҳақида олимлар ҳар хил фикр айтишган. Абу Майсара (розиаллоху анху)

бундай дейди: «Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) ташқарига чиқсалар, эй Муҳаммад, деган нидони эшитар эдилар. Буни эшитгач, қўрқиб, орқага қайтардилар. Шунда Варақа ибн Навфал у кишига: “Агар нидони эшитсанг, жойингда туриб, нима демоқчилигини эшитгин”, деди. Кейин у зот яна, эй Муҳаммад, деган нидони эшитганларида “Лаббайка”, дедилар. Нидо қилувчи: “Ашҳаду алла илаҳа иллаллоху ва ашҳаду анна Муҳаммадар расулуллоҳ”, дегин ва **“Алҳамдулиллаҳи роббил аъламин...”**, деб айт”, деди». Бу Али ибн Абу Толибнинг (розиаллоху анху) сўзидир.

Кўп уламолар фикрича, Фотиҳа сураси Маккада нозил бўлган.

Ибн Аббос (розиаллоху анху) бундай дейди: “Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) Маккада турганларида “Бисмиллаҳ...”ни айтиб Фотиҳа сурасини ўқирдилар. Шунда Қурайш: “Аллоҳ оғзингни юмсин”, деди ёки шунга ўхшаш гапни айтишди” (Ҳасан ва Қатода ҳам ривоят қилишган).

Мужоҳид Фотиҳа сурасининг Мадинада тушганини айтади.

Хусайн ибн Фазл бу фикрга муносабат билдириб, бундай дейди: “Ҳар қандай олим ҳам янглишади. Бу Мужоҳиднинг хатосидир. Чунки бу сўзни фақат у айтган. Уламоларнинг фикри бўлакча. Бу суранинг Маккада нозил бўлганига қатъий далил ушбу оятдир: **“Дарҳақиқат, биз сизга етти такрорланувчини (яъни, Фотиҳа сурасини) ва улуг Куръонни бердик”** (Ҳижр, 87).

Абу Ҳурайра (розиаллоху анху) айтади: “Расулуллоҳга (соллаллоху алайҳи ва саллам) Убай ибн Каъб уммул Куръон (яъни, Фотиҳа)ни ўқиб берди. Шунда у киши: “Нафсим измида бўлган Зотга қасам, Аллоҳ на Тавротда, на Инжилда, на Забурда, на Куръонда бундан ўзгани нозил қилмаган. Албатта, у етти такрорланувчи ва менга берилган улуг Куръондир”, дедилар».

Ҳижр сураси, шубҳасиз, Маккада тушган. Демак, Аллоҳ Расулуллоҳга (соллаллоху алайҳи ва саллам) Маккада ушбу оятни нозил қилиб, анча вақтдан кейин Мадинада Фотиҳа сурасини тушириши мумкинми? Яна Расулуллоҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) шунча йил Маккада туриб, Фотиҳа сурасисиз намоз ўқиб юрганлари ақлга сиғмайди.

“Асбобун нузул” китобидан
Анвар ТУРСУНОВ
таржимаси

БИР САВОЛ СЎРАСАМ...

*Саволларга Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси,
муфтий Усмонхон Алимов жавоб беради*

Савол: Бир куни фарзни ўқиб бўлиб, суннатни ўқишга киришаётганимда бир киши мени туртиб: “Фарзга қўшилиниг”, деди. Фарзни ўқидим-ку, десам, у: “Агар фарзни ўқиётган бўлсангиз ҳам, бузиб, жамоатга иқтидо қилишингиз керак”, деди. Шу тўғрими? *(Тошкент шаҳар “Хўжа Аҳрор Валий” жомеъ масжиди)*

Жавоб: Жамоат билан намоз ўқиладиган масжидда фарз намозни ёлғиз ўзи ўқиётган бўлса ва худди шу фарз жамоат билан ўқила бошланса, имом такбири таҳрима айтганида ёлғиз ўзи ўқиётган киши ҳали илк саждага бормаган бўлса, намозини бузиб, имомга иқтидо қилиб, жамоат билан намоз ўқийди (Мухтасари Виқоя).

Жамоат намозининг савоби кўплиги туфайли шундай қилинади. Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) марҳамат қилганлар: “Жамоат намози ёлғизнинг намозидан йигирма етти даража афзалдир” *(Имом Бухорий ривояти)*.

Бомдод намозининг фарзидан кейин нафл намоз ўқиш макруҳдир. Шу сабабли икки ракатли фарз намозда сажда қилиб қўйган бўлса ҳам, икки ракатнинг ярми-

да бир салом билан намозини бузиб, имомга иқтидо қилади.

Шом намозининг бир ракатини ўқиган бўлса ҳам, иккинчи ракатни ўқимасдан, салом бериб, имомга иқтидо қилади. Иккинчи ракатни ҳам ўқиса, намознинг қшп қисмини ўқиб бўлган ҳисобланиб, жамоатга қўшилмайди. Шу сабабли биринчи ракатдан кейин имомга иқтидо қилиши керак.

Агар фарз тўрт ракатли бўлиб, бир ракатини ўқиб бўлган бўлса, иккинчи ракатини ҳам ўқиб бўлиб, кейин имомга иқтидо қилади. Ўқилган бу икки ракат намоз нафл ибодат ҳисобига ўтади. Ўқилган намоз нафл ибодат ўрнига ўтиши учун икки ёки тўрт ракат бўлиши керак. Акс ҳолда нафл ибодат ўрнига ўтмайди.

Ўқилаётган намоз пешин ва хуфтоннинг фарзи бўлса, ёлғиз ўқигани нафл ибодат ўрнига ўтиб, имом билан фарзни ўқийди. Агар аср намози бўлса, имомга нафл нияти билан иқтидо қилолмайди. Чунки аср намозини ўқиганидан кейин нафл намоз ўқиш макруҳдир.

Фарз намозини ўқиётган киши икки ракатини ўқиб бўлиб, учинчи ракатининг саждасига ҳали бормаган

бўлса, жамоат намози учун такбир айтилса, тик туриб ёки ўтириб салом бериб, имомга иқтидо қилади. Ўқилган икки ракат нафл ўрнига ўтади.

Савол: Намозда ўқилаётган оятлар маъносини билишимиз шартми? Ёки Қуръон ояти мазмунини билмасдан ўқийверсак ҳам бўлади-ми? Илтимос, муфтий ҳазратлари, ушбу масалани батафсилроқ тушунтириб беринг *(Самарқанд вилояти «Ҳазрати Усмон» жомеъ масжиди)*.

Жавоб: Намоз ўқиётган одамнинг Қуръон қироатида оятлар мазмунини билиши шарт ёки фарз эмас.

Қуръон маъноларини билиш фарзи кифоя бўлиб, халққа етказишлари учун шаръий ҳукмларни билишлари мутахассисларга ва уламоларга фарздир. Чунки Қуръон илоҳий мўъжиза, ундаги маъноларни, илоҳий таълимотларни ҳар ким ҳам тўғри англай олмайди. Бунинг учун бир қанча илмларни билиш керак бўлади. Луғатни билиш Қуръон маъносини тўғри англай олиш учун етарли эмас.

“Сўраган эдингиз...”нинг 3-,4-китобчаларидан тайёрланди.

ЧЕХИЯ РЕСПУБЛИКАСИ

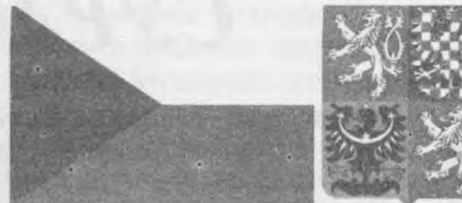
Милоддан аввалги тўртинчи асрларда бу жойда келт қабила-лари яшаган. Милоднинг бешинчи асридан бошлаб славян қаби-лалари кўчиб кела бошлади. Ора-дан юз йил ўтиб, ҳозирги Че-хия ерлари славянларнинг Само давлати таркибига кирди. Тўққизинчи-ўнинчи асрларда у Моравия князлиги ихтиёрига ўтди. Кейинчалик князлик пар-чаланиб кетгач, Прага атрофи-да Богемия давлати вужудга кел-ди. 1310 йилдан бошлаб немис луйксембурглари сулоласи Че-хияга қирол бўлишди. 1526 йил-дан Богемия Австриянинг ка-толик хонадонларидан Габсбурглар қўл остига ўтди. 1620 йили Оқ тоғ яқинида мағлубиятга уч-раган Чехия мустақилли-гидан ажраб, Австрия тар-кибига кирди. Австро-Вен-грия иттифоқи тузилгач, Богемия бу империянинг бир вилоятига айланди. Биринчи жаҳон урушидан сўнг 1918 йили мустақил Чехословакия давлати ташкил топди. 1938 йилги Мюнхен шартномасига би-

Майдони: 78864 км. кв.
Аҳолиси: 10,3 миллион киши.
Пойтахти: Прага шаҳри.
Тузуми: республика.
Давлат бошлиғи: президент.
Маъмурий тузилиши: 14 та вилоятдан иборат.

Йирик шаҳарлари: Бирно, Ос-трава, Пелзен, Оломуте.
Пул бирлиги: чех кронаси.

ноан Судет вилояти Олмония-га қўшиб берилди.

Иккинчи жаҳон уруши йил-ларида мамлакатни фашистлар босиб олишди. 1945 йили совет қўшинлари уни озод қилишди. Орадан уч йил ўтиб, «Феврал инқилоби» натижасида ҳокими-ятни коммунистлар эгаллашди. 1960 йили улар Чехословакия-да «социализм қуриш»ларини эълон қилишди. Мамлакатда ҳаётни демократлаштиришга уринишлар 1968 йили Чехосло-вакияни СССР ва Варшава Шартномаси давлатлари босиб олиши («Прага баҳори») билан барҳам топди. 1989 йилги «Бар-қут инқилоб» натижасида ком-мунистик партия ҳукмронлиги тугатилди. 1993 йилнинг бирин-чи январидан бу мамлакат ик-кига — Чехия ва Словакияга бўлинди. Мустақил Чехия Рес-публикаси ташкил топди.

Чехияда саноат, қишлоқ хўжалиги яхши ривожланган. Мамлакатда кўплаб миқдорда тошкўмир ва қўнғир кўмир қазиб олинади. Қора ва рангли металлургия соҳаси анча тарақ-қий этган. Мамлакатда метал-лургия, кимё, тўқимачилик ва энергетика тармоқлари учун ускуналар, дастгоҳлар, қурил-малар, тепловозлар, электровоз-лар, темирйўл вагонлари, трам-вай ва троллейбуслар, автомо-бил ва автобуслар, тракторлар, маиший электр асбоблари, со-вутгич ва кир ювгичлар ишлаб чиқарилади.

Чехияда кўплаб ёғочни қай-та ишлаш, тўқимачилик, тикув-чилик ва пойабзал корхонала-ри ишлаб турибди. Чехия аҳоли жон бошига чарм пойабзал чи-қаришда дунёда биринчи ўрин-дадир. Озиқ-овқат саноати ҳам анча тараққий этган.

Қишлоқ хўжалиги юксак техникаси ва маҳсулдорлиги билан ажралиб туради. Кўпроқ галла, маккажўхори, қанд лав-лаги, картошка етиштирилади. Сабзавотчилик ва боғдор-чиликдан ҳам катта фой-да кўрилади. Қорамол, қўй, от, парранда кўп боқилади.

Чехия хорижга маши-на ва транспорт ускуна-лари, саноат, кимё мол-лари, хомашё ва ёқилғи чиқаради. Четдан ҳам шундай маҳсулотлар, шу-нингдек озиқ-овқат со-тиб олади. Асосан Олмо-ния, Словакия, Австрия, Россия, Полша, Фран-

ОҚИБАТИ ГЎЗАЛ

ция билан савдо-иқтисодий алоқалари ўрнатган.

Аҳолининг асосий қисми насронийлардир. Ўтган аср бошларида Чехия ҳудудида мусулмонлар жуда оз бўлган. Улар асосан Австро-Венгрия империясига тобе бўшноқлар эди. Шунингдек, мамлакатда оз сонли татарлар ва черкеслар ҳам яшаган.

Чехияда 1934 йили мамлакат мусулмонларининг илк расмий ташкилоти рўйхатга олинди.

1989 йилги инқилобдан кейин бу ерда мусулмонлар сони кескин ошди. Чунки мусулмон мамлакатларидан кўплаб талабалар Чехияга ўқишга келишди. Коммунистик тартиб ағдарилиши билан «Чехословакия мусулмон талабалар уюшмаси» ташкил этилди. Жамиятда Ислom дини мавқеи орта борди. Бугунги кунда Чехияда эллик мингдан ортиқ мусулмон яшайди. Кўчиб кел-

ганлар қатори маҳаллий чех мусулмонлари сафи ҳам тобора кўпайяпти.

Чехиядаги биринчи масжид 1998 йили Моравия маркази Бирно шаҳрида қурилди. Орадан бир йил ҳам ўтмай пойтахт Прагада қурилган иккинчи жомеъ ҳам намозхонларни бағрига олди. Мамлакатда яна бир диний ташкилот — «Чехия Ислom уюшмаси» ҳам фаол иш олиб борапти. Кўплаб диний нашрлар, хусусан, Қуръони карим маъноларининг чех тилига таржимаси, тафсирлар, ҳадис тўпламлари ва араб тили дарсликлари чоп этилмоқда.

Аҳмад ТУРСУН

Манбалар:

1. «Страны мира», справочник, Москва, 2003 г., стр. 125-128.
2. «Атлас мира», справочник, Москва, 2003 г., стр. 16.
3. Интернет сайтлари

Солиҳ ва солиҳа болалар ота-онани жаҳаннамдан тўсадиган пардадир. Пайғамбаримиз Муҳаммад (соллаллоху алайҳи ва саллам): «Ким уч қиз фарзандни ўстириб, тарбиялаб, турмушга берса ва уларга яхшилигини давом эттирса, жаннатийдир», деб марҳамат қилганлар (Абу Довуд. «Одоб», 121; Ибн Ханбал. III, 97).

Болада илк ҳаракатлар тақлид қилиш билан шаклланади. Дастлаб у ота-онасига тақлид қилади. Кўп вақти бола ёнида ўтгани учун оналаримиз сўз ва ишларига жуда диққатли бўлишлари керак. Болалар ота-онанинг қилган иши, айтган сўзини такрорлашади. Ота-она боласининг ҳар томондан кўз қувончи бўлишини истаса, энг олдин ўзлари тўғри ва солиҳ инсон бўлишлари керак.

Бола тарбиясида хатога йўл қўймаслик учун гоҳо ўзимиз кўрмай қоладиган баъзи ишларимизга назар солсак:

* Болани ҳаддан ортиқ яхши кўриб-эркалатиш унга ёмон таъсир кўрсатади. Кўп ҳолларда болаларимизни аяб, ёмон ишларидан кўз юмамиз. «Менинг болам ақлли», деган ўй билан чатоқ ишларини эътиборсиз қолдирамиз. Эндигина чиқаётган тилидан ёмон сўзларни эшитсак, ширин туюлиб: «Болам бошқаларга ўхшамайди!» деб қувонамиз. Бу ишимиз бола хулқининг бузилишига сабаб бўлади.

* Энг кўп йўл қўядиган хатоларимиздан бири кўр-кўрона бола-

ларнинг ёнини олишимиз, ҳаддан ташқари авайлашимиздир. Натижада бола катта бўлса ҳам, «кичик» бўлиб қолади. Жамиятда ўрнини топшда, мустақил қарор қабул қилишда қийналади, фикр-мулоҳазаларини эркин баён қилолмайди. Бошқаларнинг таъсирига боғланиб, сал мураккаб ҳолатларда ўзини йўқотиб қўяди.

* Болаларга кўлидан келадиган ишларни буюриш керак. Қилган ишларини тақдирлаб, рағбатлантириб туриш лозим. Шундай қилинса, юрагида масъулиятни ҳис этиш ва ишонч ҳисси шаклланади.

* Ҳар бир болада ўзига яраша қобилият бўлади. Боланинг руҳияти ва тана ривожланиши фарқли бўлгани боис уни камситиш бошқаларга нисбатан ичида душманлик пайдо қилиши мумкин.

* Болалар кўп савол беришади. Дунёни англашнинг илк босқичини шу тарзда ўташади. Уларнинг саволларига тушунарли қилиб, шошилмай жавоб бериш керак. Саволига қараб, бола заковатини аниқласа бўлади. Унинг зехнини ошириш мақсадида ҳар бир саволига эринмай, ранжимай, уни ҳам жеркимасдан, ҳурмат билан, атрофлича жавоб лозим.

Бола тарбияси машаққатли, лекин оқибати чиройли. Бу ишга вақтимизни фидо қилсак, арзийди. Барчамизга бу йўлда сабр ва ҳиммат берсин.

Зебунисо ҲУСАЙН қизи
тайёрлади

ЎКСИНМА

(Давоми. Бошланиши ўтган сонда)

Бугун сен бахтлисан

Имон ғам-қайғуларни кетказди, у мўминларнинг тасалли-сидир. Қазойи қадарга, тақсимланган ризқу рўзга рози бўл. Хавотирни тарк қил.

Огоҳ бўлгин, Аллоҳни эслаш билан қалблар ором олиб, гуноҳлар камаяди, ғайбларни билгувчи Зот рози бўлса, ғам-қайғулар чекинади. Қалбингни ҳасад-адоватдан пок тут, қалбингдан нафрат, жирканишни чиқариб ташла.

Ўзингни яхши одамларга яқин тут, ўз уйингдаги ишларга машғул бўл.

Китоб энг яхши дўстдир, китоблар билан ҳамсуҳбат бўл, илмни дўст тут, маърифатга ҳамроҳ бўл.

Бутун коинот тартиб-интизомдан иборат, уй-жой, кийим-кечак, ўз юмушингда тартибга риоя қил.

Тарихни ўқи, унинг ажойибот, ғаройиботлари ҳақида фикр юрит, улардан ўзинг учун фойда ол.

Парвардигорнинг мағфират дарёси кенг эканини, бандаларини кечириб, тавбаларини қабул этишини ҳамда ёмонликларни яхшиликларга ўзгартиришини ёдда тут.

Парвадигорингга у берган дин, ақл-идрок, куч-қудрат, кўз-қулоқ, ризқу рўз ҳамда фарзанд неъматлари учун шукр қил.

Қуръонни ёд ол, ўқи, тингла, уни фикр қил. Чунки Қуръон ғам-қайғуларнинг энг яхши давосидир. Аллоҳ таолога таваккул қил, иш-

ларни Унга топшир, Унинг ҳукмига рози бўл. У Зот Ўзи сенга кифоя қилур.

Сенга зулм қилганни кечир, алоқа узган билан алоқа ўрнат, эҳсон қил, зolimларга ҳалим бўл, шунда осуда ҳаёт кечирасан.

“Куч-қудрат Ёлғиз Аллоҳга хосдир” сўзини тақрорлаб юр, бу сўзлар билан аҳвол ўнгланади, юклар енгиллаб, Аллоҳ таоло рози бўлади.

Келажакка ишонч билан қара, умидсиз бўлма.

Сен Аллоҳ таолонинг ихтиёрида эканингдан хурсанд бўл, чунки ғам-алам ёки шод-хуррамликнинг қайси бири сенга фойда эканини билмайсан.

Бало-офат сени Аллоҳ таолога яқин қилади. Дуони ўргатади, сендан кибр, манманлик ва фахр туйғуларини кетказди.

Гумон-шубҳалардан, бузуқ фикр-хаёллардан узоқ бўл. Дунё ғам-андуҳ, ташвиш ва хавотир ҳовлисидир. Аллоҳ таоло сенга етган ғам-андуҳ, очлик, фақирлик, касалик, мусибатларнинг барчаси учун ажр-мукофот беради.

Мусибат кўзларни очиб, қалбни уйғотади, нафсни тияди, кулликни эслатиб, савобини оширади. Фалокатни кутма, миш-мишларга ишонма, уйдирмаларга таслим бўлма.

Кун бугундир

Тонг отгач, тунни кутма, яхши-ёмон ўтган кечаги кунни эмас, ҳали келиб улгурмаган эртани ҳам эмас, яшаётган бугунингни ўйла.

Куёши чарақлаган бу кун сенинг кунингдир, бир кунлик умр... Гўё бу кунда туғилиб, шу кунда ўладигандек, бугунги ҳаётингни бугунга бағишла. Шундагина сенинг ҳаётинг ўтмиш ғам-ташвишларига, ке-

лажакнинг хатарнок шарпаларига тўқнаш келмайди.

Барча ижоду меҳнатларни бугунинг учун сарфла. Бу кунда хушуъ билан ибодат қил, тадаб-бур билан тиловат қил, бугунинг ҳақида мушоҳада юрит, чиройли хулқли бўл, қазойи қадарга рози бўл, ўзгаларга фойда етказ.

Бу кунда соат ва дақиқаларни йилларга, сонияларни ойларга айлантир, бу кунда яхшиликни экиб, гўзаллик ҳосилини йиғиб ол, гуноҳларингнинг кечирилишини сўра, Тангрингни эсла, охират тайёргарлигини кўр; бу кунни хурсандчилик билан ўтказ, ризқи рўзингга, Аллоҳ таоло сенга берган неъматларга рози бўл. “**Бас, сенга ато этган нарсамни олгин ва шукр қилувчилардан бўлгин!**” (Аъроф, 144). Бу кунни қайғу-ҳасратсиз, гина-ҳасадсиз ўтказ.

Ушбу сўзларни қалбинг ойнасига ёзиб қўй: **кун бугунингдир.**

Агар сен шу айтилганларни жиддий, қатъий ирода билан тасдиқласанг, нафсингни “мен фақат бу кун яшайман” фикрига бўйсундира оласан ва шунда бу кунингнинг ҳар бир лаҳзасидан ўз борлигини бино қилишга, иқтидорингни оширишга фойдаланасан ва:

“Бу кунда сўзимни ўнглайман, ёмон, фаҳш сўзларни сўзламайман, ғийбат қилмайман, бу кун ўз уйимни тартибга келтираман, бу кун жисмим тозалигига, юриш-туришимга эътибор бераман...” дейсан;

«Бу кунда қалбимга фазилат уруғини экаман, униб ўсгач, ундан кибр-ҳаво, ҳасад, риё, ёмон гумон каби иллатларни юлиб ташлайман», дейсан;

«Бу кунда бошқаларга манфаат етказиш умидида бўламан, ўзгаларга яхшилиқ қиламан, касал ҳолидан хабар оламан, муҳтож, мазлумларга ёрдам бераман, олимни сийлайман; кичикни иззат, каттани ҳурмат қиламан», дейсан;

«Ўтган нарса ўтиб кетди, куёш каби ботди, ўтмиш, энди сен учун кўзёш тўкиб қайғура-

ётганимни кўрмайсан, чунки сен бизни тарк этдинг, бизлардан узоқлашдинг ва абадул абад қайтиб келмайсан», дейсан;

«Эй келажак, сен ғайб оламидасан, шундай экан, мен ҳавойи орзулар билан ҳамкорлик қилмасман ва ҳаётдаги бугунимни ҳаёлдаги эртага алишмайман, нафсимни тасаввурга сотмайман, келажак учун шошилмайман, чунки эртанги кун ҳали йўқдир, ҳали яратилмаган, ҳали тилга олгулик бир нарса эмасдир», дейсан.

Ҳа, кун букундир. Бу сўз ҳаётни гўзал суратда кўришни истаган инсон учун саодат луғатида энг гўзал сўздир.

Келажак келгунга қадар уни ўз ҳолига қуй

“Аллоҳнинг фармони (яъни, қиёмат) келиб қолди. Бас, сизлар уни шошилтирмай кўяқолинглар” (Наҳл, 1).

Воқеа-ҳодисаларга шошилма, ахир ҳомила ой-кунни етмай дунёга келишини, мевалар пишмай терилишини истайсанми? Ҳали-ҳозир эрта йўқдир, унинг на бир таъми ва на бир ранги бор, шундай экан, нега бизлар нафсларимизни у билан машгул қиламиз, унинг мусибатларидан хавфсираймиз, унга эътибор қиламиз? Ахир бизлар келажакнинг яхши ё ёмонлигига йўлиқамизми, йўқми — билмаймиз. Энг муҳими — келажак ғайб оламидир, бас, унга етмай туриб, кўприк қуришга шошилмайлик, ким билади, эҳтимол у кўприкка етмай туриб тўхтармиз ёки бизлар етмай туриб кўприк вайрон бўлар ёки у ердан салом берган ҳолда ўтармиз.

Келажак ҳақида фикр юритиб, ғайб китобини очишга, сўнгра унинг ташвишларига ўралашиб қолишга зеҳнларимизни банд қилиш шаръан ман этилгандир. Чунки келажак чексиз орзу — уни ақл ҳам маломатлайди.

Бу оламда келажакда очлик, яланғочлик, касаллик, фақирлик ва мусибатларни кутиб яшаётганлар оз эмас, буларнинг барчаси шайтон мактабининг сабоқларидир: **“Шайтон сизларни (агар инфоқ-эҳсон қилсангиз) камбағал бўлиб қолишингиздан кўрқитади ва фахш ишларга буюради. Аллоҳ сизларга ўз тарафидан мағфират ва фазлу карам (бойлик) ваъда қилади. Аллоҳ (фазлу карам) кенг ва Билгувчидир” (Бақара, 268).**

Арабчадан
ЗАҲИРИДДИН
таржимаси

«Йил ўқитувчиси» танлови

Июн ойининг бешинчи кунини Тошкент Ислом институтида Ўзбекистон мусулмонлари идорасига қарашли Имом Бухорий номидаги Ислом институти ва ўрта-маҳсус Ислом билим юртлари ўқитувчи-мударрислари ўртасида “2008 йил ўқитувчиси” кўрик-танловининг якунловчи босқичи бўлди.

Танловда иштирокчиларнинг очик дарс соатидаги маҳоратлари, сабоқ жараёнида фойдаланиш учун тайёрлаган кўргазмали қуролилари, маҳсус фанлар бўйича билимлари, қийин вазиятдан чиқа олишда топқирликлари, эркин мавзуда берилган саволларга жавоблари баҳоланди. Натижаларга кўра Хожа Бухорий номидаги мадраса мударриси Муҳаммадий Қораев биринчи, Мир Араб мадрасаси ўқитувчиси Ақром Абдуллаев иккинчи, Мулла Қирғиз мадрасаси ўқитувчиси Абдулбоқий Турсунов учинчи ўринга муносиб топилди. Мударрислар кўригида Мавлуда Шукурова (Хожа Бухорий) биринчи, Маҳфуза Бозорова (Жўйбори Калон) иккинчи, Муҳаббат Ваҳобова (Хадичаи Кубро) учинчи ўринни қўлга киритишди.

Жалолиддин НУРИДДИНОВ,

ЎМИ таълим ва кадрлар тайёрлаш бўлими мудури

Келажакимиз таянчи

Июн ойи бошларида Имом Бухорий номидаги Тошкент Ислом институти ташаббуси билан “Бароқхон” мадрасасида “Маънавий баркамол авлод келажакимиз таянчи” мавзуда илмий-амалий анжуман бўлиб ўтди. Ўзбекистон Миллий университети, Тошкент Ислом университети, Шарқшунослик ва Ислом институти талаба ёшлари иштирок этган бу тадбирда маънавиятимиз муаммолари, ёшларда тўғри дунёқарашни шакллантирувчи маърифат омиллари борасида фикр юритилди.

Адиб, республика Мафкура ва миллий ғоя маркази ходими Абудақаҳор Иброҳимов мустақиллигимиз тарихи ҳақида гапирар экан, юртимизда Имом Бухорий, Алишер Навоий каби улуғ алломаларимизнинг хотирасини эъзозлаш, меросларини халққа етказиш учун бошланган ҳаракатлар унутилмас бўлганини ўзи гувоҳ воқеалар асосида сўзлаб берди.

Республика Маънавият ва тарғибот маркази раиси Минҳожиддин Ҳожиматов эса гўзал қадриятларимизни ёшларнинг ҳаёт тарзига айлантириш зарурияти ҳақида гапирди. Бунда катталар масъулиятига эътиборни қаратди.

Анжуманда Тошкент Ислом институти мисолида диний таълим тизимида амалга оширилаётган ислохотлар, талабаларга яратилаётган шароитлар тўғрисида гапирилди, институт ҳаётидан суратга олинган ҳужжатли филм намойиш этилди.

Алишер ФАЙЗУЛЛОҲ

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Раввин нима дейди?

Исроиллик жамоат арбоби, раввин Менахем Фруман “Эксперт” журналида босилган суҳбатида: “Муқаддас заминда тинчлик ўрна-толмаётганимизнинг асосий сабаби Фарб давлатлари Шарқни ва умуман Ислом оламини ҳурмат қилишмаётганидир. Америкаликларнинг ва баъзи яҳудийларнинг кибрланишини мен ҳазм қилолмайман, мусулмонлар ҳам айнан шуни ёмон кўришади”, деб ёзди. «Яҳудийлар билан фаластинликлар кичик халқлар бўлса-да, бир катта вазифалари бор: улар Фарб ва Ислом маданияти ўртасида кўприк қуришлари керак. Зиддиятларни бартараф этишнинг кўпроқ маънавиятга асосланган янги шаклларига ўтиш зарур», дея таъкидлар экан, раввин Фарб халқлари ва давлатларини Ислом динини кўпроқ билишга, ўзига хос томонларини тушунишга чакирди.

Islam.ru

Қашшоқликка қарши

Ислом тараққиёти банки президенти Аҳмад Муҳаммад Али келгуси ўн йил ичида муассаса Ислом тараққиёти бирдамлик жамғармасига бир миллиард доллар

маблағ ажратишини маълум қилди.

Бу маблағ ИКТга аъзо мамлакатларда қашшоқликни тугатиш, касалликларга қарши кураш, янги иш ўринлари очиш ва таълим даражасини юксалтиришга сарфланади.

Ислом тараққиёти бирдамлик жамғармаси ҳозир иккита – қашшоқлик даражасини пасайтириш ва кичик корхоналарни қўллаб-қувватлаш лойиҳаларини молиялаштириш бўйича катта ишлар қиляпти.

ИНА

Янги жамият таъсис этилди

Аҳолиси салкам эллик миллион киши бўлган Жанубий Қурияда Ислом дини табора кенг ёйилмоқда. Мамлакатда Ислом маданиятини янада яхшироқ тарғиб этиш мақсадида қурий-араб жамияти таъсис этилди. Тез орада мазкур жамиятнинг биринчи анжуманини ўтказиш режаланган. Мазкур жамият Жанубий Қурия билан араб мамлакатлари ўртасида савдо-иқтисодий алоқаларни ривожлантиришга ҳам кўмаклашади.

Islam.ru

Примаков умумжаҳон тамаддуни ҳақида

Россия Савдо-саноат палатаси президенти, мамлакат собиқ бош вазири Евгений Примаков Туркияга сафари чоғида: “Мусулмонлар билан бошқа динлар вакиллари ўртасидаги муносабатларда баъзилар айтаётганидек дарз кетиш йўқ. Аксинча, маданий алоқаларнинг мустаҳкамланиши умумжаҳон тамаддуни қарор топишига олиб келади”, дея таъкидлади. Унинг айтишича, Россия билан Туркия ўртасидаги алоқалар яхши ривожланипти. Жорий йилда иккала мамлакат ўртасидаги маҳсулот айрибошлаш ҳажми анча кўпайиб, йигирма саккиз миллиард долларни ташкил этиши кутилмоқда. Собиқ бош вазир Россиянинг ИКТга кузатувчи сифатида таклиф этилганидан мамнун эканини билдирди.

ИА “Islamnews”

Инсон ҳуқуқлари ҳимояси учун

Россия Федерациясининг БМТдаги доимий вакили Виталий Чуркин АҚШ бошчилигидаги бирлашган кучларни Ироқдаги ҳарбий қамоқхоналарда болаларни ҳам сақлаш,

кочоқларнинг кўпайиб бориши, аскарларнинг тинч аҳолини сабабсиз ўлдириши каби жиноятларда айблади. У БМТ маълумотларига таяниб айтишича, бирлашган кучлар ҳарбийлари

турли баҳоналар билан 900 нафардан ортиқ болани қамоққа олган. Ҳозир 2,5 миллион кочоқ Ироқни тарк этган бўлса, мамлакат ичкарасида ҳам икки миллионга яқин кўчишга мажбур бўлганлар бор.

Шунингдек, АҚШнинг “Freedom House” ҳуқуқни ҳимоя қилиш ташкилоти хабарига кўра, 2001 йил 11 сентябр воқеаларидан кейин мамлакатда инсон ҳуқуқларини бузиш ҳоллари кескин кўпайган. Ҳозир АҚШ аҳоли жон бошига маҳбуслар сони жиҳатидан дунёда биринчилар қаторига чиқиб олди. Ташкилот хулосасида бундай қонунбузарликлардан асосан мусулмонлар жабр кўраётгани таъкидланади.

РИА “Новости”, “Коммерсант”

Ислом маданиятининг уч пойтахти

“Истанбул, Исфакон ва Дехли Ислом маданиятининг уч пойтахти” кўргазмаси Туркиядаги Сақиб Сабанчи музейида катта муваффақият билан намойиш этиляпти. Ўтган уч ойда кўргазмага эллик мингдан ортиқ томошабин келган. Парижнинг Лувр музейи заҳирасида сақланаётган энг ноёб осори-атиқалар ҳам кўргазмага қўйилгани одамларда катта қизиқиш уйғотди.

“Today’s Zaman”

Православ черковининг жавоби

Москва ва Бугун Рус патриархи Алексий II Ислом олимлари, жамоат арбоблари мактубига жавоб хатини ўқиб эшиттирди. Хатда у насроний-мусулмон халқаро мулоқотлари ривожининг аҳамиятини, бу икки дин вакиллари бир-бирларига қарши гиж-гижловчи кучлар мавжудлигини таъкидлаб ўтди.

“Бугун айнан насронийлар ва мусулмонлар минтақавий ва умумжаҳон миқёсларида мулоқотларнинг ташаббускори бўлиши зарурлигига ишонаман. Шунинг учун халқаро ташкилотлар доирасида турли миллатларнинг маънавий-маданий аъёналарини ҳимоя қилувчи тузилмаларни ишга тушириш фойдалидир”, деб ёзади патриарх жавоб мактубида.

Алексий II айтишича, бугун насроний-мусулмон мулоқотлари, ҳамкорлиги фақатгина “замонавий глобаллашув жараёни натижа-

си эмас, балки ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларини ўзига бўйсундиришга, аънавий динлар тарғиб этадиган ахлоқ қоидаларига зид “янгича хулқ”ни жорий қилиш ҳаракатидаги кучларга қарши биргаликда курашиш талабидир. Ҳозирги кунда насронийлар билан мусулмонларни, бир томондан, бир-бирларига қарши гиж-гижловчи, иккинчи томондан эса, насронийлик ва Ислом издошларини диний ва маънавий фарқсизликка асосланган, фақат дунёвий-нафсий истаклар асосидаги ёлғон “бирлик”ка чақирувчи душманлар мавжуд”, дейилади православ черкови раҳбарининг жавоб хатида.

Интерфакс

Уруш неча пулга тушиди?

Таниқли иқтисодчи, Нобел мукофоти эгаси Жозеф Стиглис таъкидлашича, АҚШ бошлиқ бирлашган кучларнинг Ироқда олиб борган ҳарбий ҳаракатларига ҳозиргача уч триллион доллардан ортиқ маблағ сарфланган. Агар жароҳатланган аскарларга тиббий хизмат кўрсатиш, нафақа тўлаш кабиларни ҳам қўшиб ҳисобласа, харажатлар беш триллион доллардан ҳам ортиб кетади.

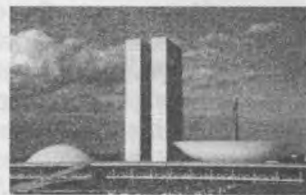
Жозеф Стиглис фикрича, бу харажатлар АҚШда аянчли излар қолдиради, ҳатто оғир иқтисодий бўҳронга сабаб бўлиши ҳам мумкин. Шу боис АҚШ Ироқда кўшинларини чекланмаган муддатгача сақлашга, Ироқ нефтини сотиш эвазига уруш харажатларини қоплашга ҳаракат қиляпти.

“Дейли телеграф”, “Завтра”

Оврупанинг ажралмас қисми

Ислом замонавий Оврупанинг ажралмас қисмига айланиб бўлди. Мусулмонлар ҳозирда Оврупа ҳам-жамиятини ривожлантиришда катта ишлар қилишяпти. “Бугун биз барча жабҳаларда Исломнинг иштирокини ҳамда орамизда мусулмонларнинг тобора кўпайиб бораётганини кўрмоқдамиз”, деди Брюссел шаҳрида очилган динлараро анжуманда Оврокомиссия раҳбари Хосе Мануэл Баррозо.

Баррозо анжуманга таклиф этилган йигирма нафар мусулмон, насроний ва яҳудий етакчилар тимсолида мазкур динлар вакиллари оврупада тинч-тотувликка, маданиятлараро ҳамжиҳатликка чақирди. Ҳозир Оврупада яшовчи мусулмонлар йигирма миллиондан ортади. 2025 йилга бориб улар сони ҳозиргидан камида яна икки баравар кўпайиши мумкин.

Анжуманда Босна-Харсек муфтийи Мустафо Серич сўз олиб: “Оврупа ҳаётида Ислом иштироки ҳақидаги бундай яхши гапларни Туркияни Оврупа Иттифоқига қабул қилиш билан амалда тасдиқлаш зарур”, дея таъкидлади.

Islamonline

Мадинада “Нур” анжумани

Шу йил 22-24 июн кунлари Мадина мунаварада соғлиқни сақлаш ва ахборот технологиялари масалаларига бағишланган “Нур” халқаро илмий анжумани ўтказилди.

Анжуманда дунёнинг турли мамлакатларидан юзлаб олим ва тадбиркорлар иштирок этишди.

Мадина шаҳри ҳокими шаҳзода Абдул Азиз ибн Маждид айтишича, анжуман Саудия Арабистони иқтисодиётида яхши ўзгаришларга сабаб бўлади. Анжуман илмий қўмитаси раиси Салим Малик: “Бундай тадбирлар туфайли Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) саодат асрида бўлгани каби Мадина шаҳри яна билимлар ва олимлар марказига айланади”, дея таъкидлади.

Анжуманга Гарвард университети, АҚШ мусулмон олимлари уюшмаси, Буюк Британия Ислом жамғармаси каби машҳур институт ва ташкилотлардан ҳам вакиллар қатнашди.

“Айрим соҳаларда янги технологияларни кенг жорий этиш туфайли Ҳиндистон, Сингапур, Ирландия, Финландия, Жанубий Кувейт каби мамлакатларда катта ютуқларга эришиляпти. Мазкур анжуман Ислом оламининг фан ва билимлар ривожига етакчилик мавқеини тиклаш йўлидаги ҳаракатларга, иншааллоҳ, яхши дебеча бўлишига ишончим комил”, деди Салим Малик.

Arabnews

АҚШнинг яқин ҳамкори Ироқдан кетди

Австралиянинг Ироқдаги қўшинлари шу йил 1 июндан ҳарбий ҳаракатларини расман тўхтатди, уларни мамлакатдан олиб чиқиб кетиш бошланди. Носирия шаҳридаги беш юз кишилик Австралия аскарлари Ироқни тарк этди, дея хабар беради Басрадаги Британия ҳарбий қўмондонлиги вакили. Уларнинг ўрнига АҚШ аскарлари жойлашишди.

Ўтган йилнинг охирида Бағдодга келган Австралия бош вазири Кевин Радд мам-

лакат қўшинларининг Ироқдаги уруш ҳаракатлари 2008 йил июн ойида тўхтатилишини билдирган эди. Сўнгги сўровларга кўра, Австралия аҳолисининг 80 фоизи мамлакатнинг урушда иштирокига қаршидир.

Эслатиб ўтамиз, Австралия қўшинлари собиқ бош вазир Жон Бовард (бу одам ўзини “Бушнинг ўринбосари” деб атаган) ташаббуси билан 2003 йили Ироққа киритилган эди.

РИА Новости

Россия ва Ислом олами

Москва шаҳридаги Россия Федерацияси Молия академиясида “Россия ва Ислом олами” мавзuida халқаро илмий-амалий анжуман бўлиб ўтди. Анжуман ишида мазҳабларни уйғунлаштириш Бутунжаҳон ассамблеяси раҳбари Оятуллоҳ Муҳаммад Тасхирий, ISESCO раҳбари Абдулазиз Тувайжийрий, IRSICA бошлиғи Холид Эран, Эрон Ислом инқилоби етакчисининг маслаҳатчиси Муҳсин Комий, Россия савдо-саноат палатаси президенти Евгений Примаков ва бошқалар иштирок этишди.

Анжуманда Саудия Арабистони, Кувейт, Мароқаш, Туркия, Покистон, Бирлашган Араб амирликлари, Сурия, Ўзбекистон, Тожикистон, Озарбойжон, шунингдек, АҚШ ва Франциядан олимлар қатнашишди.

“Ислам в РФ”

Жазоирнинг жавоби

Жазоир ҳукумати насронийлик ниқоби остида мамлакат тинч-тотувлигига дарз солишни режалаётган миссионерларнинг шикоятлари асосиз эканини маълум қилди. “Уларнинг мақсади, – дейилади шу муносабат билан берилган баёнотда, – виждон эркинлиги шиори ортига беркиниб, мусулмон мамлакатни мустамлакага айлантиришдир”.

Жазоир Ислом олий кенгаши раиси Абу Амрон Ших: “Ғарб давлатлари миссионер аёл Ҳабиба Куйдер иши бўйича бошланган суд жараёни юзасидан атайлаб шов-шув солишяпти. Бу ишни улар сиёсий мақсадлари учун дастак қилиб олишди. Уларнинг нияти виждон эркинлиги ниқоби остида мусулмон мамлакатда насроний озчиликни расман ташкил этиб, тинч аҳоли орасига низо солишдир”, деб айтди.

Reuters

ЖАЛОЛИДДИН СУЮТИЙ

Муфассирлар орасида Жалололидин Суютийнинг алоҳида ўрни-даражаси бор. Абул Фазл Жалололидин Абдурахмон ибн Камол Абу Бакр ибн Муҳаммад ибн Собиқ ал-Хузайрий ас-Суютий ҳижрий 849 йилнинг ражаб ойи бошларида Қоҳирада туғилган. Унинг “Суютий” нисбаси Миср жанубидаги Асют шаҳридан олинган, “Хузайрий” нисбаси эса унинг аجدлари Бағдодда яшган маҳаллага алоқадордир.

Унинг ота-боболари илм аҳлидан бўлишган. Отаси шофетий мазҳабининг таниқли фақиҳларидан, шаҳар қозиси эди. У ҳижрий 855 йили вафот этган, ўшанда Жалололидин олти ёшда эди. Жалололидин саккиз ёшидаёқ биринчи устози Камол ибн Хамом ҳузурда Куръони каримни ва бир неча китобни тўлиқ ёд олди.

Жалололидин жуда кўп устозлардан таҳсил олди. Шихобиддин Шармисоҳийдан фароиз илмини, Шароф Мановийдан «Тафсири Байзовий»ни, шайх Муҳйиддин Муҳаммад ибн Сулаймондан ўн тўрт йил давомида тафсир, усул, араб тили сарфи ва наҳвини ўрганди, Сайфиддин Ҳанафий ҳузурда «Кашшоф»дан сабоқ олди, ҳанафий усули бўйича олим Шамс Сайраимийда ўқиди. Шогирди Довудий гувоҳлик беришича, устоз уларининг сони бир юз элликка етади.

Суютий адаши Жалололидин Маҳаллийдан ҳам сабоқ олган. Маҳаллий Куръони каримга ёзаётган тафсирини ярмига етганида ҳижрий 864 йили у вафот этади. Суютий устози бошлаган ишни охирига етказди.

«Тафсири Жалолайн» (Икки Жалол тафсири) номи билан машхур бу тафсир услуби ва ёзилиши жиҳатидан бир-бирига шунчалик яқинки, уни икки киши ёзгани деярли сезилмайди.

Ҳижрий 876 йили устозлари Жалололидин Суютийга турли илмлардан дарс бериш ва фатволар чиқаришга ижозат беришди. Бу зот илмининг бир неча соҳасида тенгсиз олим бўлиб етишди. У аввало илм талабида, сўнгра бошқаларга таълим бериш мақсадида Шом, Ҳижоз, Ҳиндистон, Мағриб, Яман ва, табиий, Мисрнинг турли шаҳарларига сафар қилди. Муборак ҳаж ибодати чоғида Маккаи мукаррамадаги Замзам булоғи сувидан ичатуриб, фикҳ илмида Балқоний, ҳадис илмида ибн Ҳажар Асқалоний даражасига етказишини Аллоҳ таолодан ният қилиб сўради. У замонасининг улуғ фақиҳи, муҳаддиси, муфассири бўлиб танилди. Ўзининг «Ҳуснул Муҳозора» асарида ёзиб қолдирганидек, тафсир, ҳадис, усули фикҳ, наҳв, маъоний, балогат ва

бошқа соҳаларда унга тенг келадиган олим бўлмаган. Кейинчалик Қоҳирадаги Шайхуния мадрасида дарс берди.

Имом Суютийда илм тарқатиш ва ижтиҳод қилиш учун зарур шартлар камолига етган эди. У зот тез ва кўп ёзар, мулоқотлар чоғида ҳозиржавоб, ўзи ниҳоятда тақволи, обид ва қаноатли инсон эди. У амир ва ҳокимлардан ҳадя тамаъ қилмас, бировга оғирлигини солмас эди. Ҳукмдорлардан Султон Фоврий унга минг динор (олтин танга) ва бир қул-хизматкорни юборганида унинг ҳурмати учун хизматкорни қабул қилган, аммо пулни олмай қайтарган. Ўша куниёқ қулни озод этиб, Мадинаи мунавварада саодатли ҳужрага хизматкор қилиб қўйди.

Аллоҳ таоло Суютийнинг умрига ва ижодига барака ато этди. Олим тафсир, ҳадис, фикҳ, тарих, адабиёт ва бошқа илмларга доир уч юздан ортиқ китоб ёзди, шундан ҳозиргача тўқсон иккитаси чоп этилган. Шогирдларидан Довудий билан Ибн Иёс унинг асарлари беш юздан ошишини қайд этишган. Булардан «Ал итқон фи улу мил Куръон», олти жилдли «Ал Жомеъус сағир», «Ал Лаъолил маснуъа фил аҳодисил мавзуъа», «Айнул исоба фи маърифатис саҳоба», «Ҳуснул муҳодора», «Табақотул ҳуффоъ», «Ал ҳасоисул кубро», «Тарихул хулафо», «Кашфат талбийс ан қолби аҳлит тадлис» кабилар машхур.

Айниқса устози Жалололидин Маҳаллий билан иккиси ёзган «Тафсири Жалолайн»и юртимиз илм аҳли ўртасида алоҳида эътибор ва эътироф қозонган.

Жалололидин Суютий ҳаётининг сўнгги йилларида Равзатул миқёс деган жойдан чиқмай яшган. Ҳижрий 911 (милодий 1505) йили Ёсин сурасини ўқиётганида жони узилган. «Шайх Аҳмад Абориқий» жомеъ масжидида жума намозидан кейин жанозасини Имом Шаъроний ўқиган.

Уламолар Жалололидин Суютийни ҳижрий тўққизинчи асрнинг мужаддидларидан (дин янгиловчиларидан) деб эътироф қилишади. Унинг амаллар дафтари то қиёматга қадар юзлаб нодир асарлари савоби туфайли яхшилик билан тўлиб боради.

Бадриддин РАҲИМОВ,
Тошкент Ислон университети талабаси

Манбалар:

Суютий. «Тадрибур ровий», Байрут, 1989.

Суютий. «Ал-Лаъолил маснуъа фил аҳадисил мавзуъа», Байрут, 1996.

Исмоил Маҳмуд МАРФИЛОНИЙ

*Юракни ҳеҷ қалон тиндирмагил**Имтиҳон этмоққа ўзни...*

Имтиҳон этмоққа ўзни, англа, ҳақ майдони бор,
Ҳар кишининг умр аталмиш бебаҳо имкони бор.

Айласанг мақсад бу ишни қудрати бергай шараф,
Ким бу майдон ичра киргай қалбида имони бор.

Бу ҳаёт саҳнида ҳар ким ном топар феълига мос,
Чун башар ичра фиолда яхшиси, ёмони бор.

Яхши бирла гулга чўмгай, боғ бўлур вайроналиқ,
Ким ёмондин боғу бўстон бир куни яксони бор.

Рухни Ҳаққа боғламоқ чин аҳли диллар матлаби,
Бу улуғ мақсадга ўзни чоғлаган мардони бор.

Мард ошиқлар кўрсатур, Маҳмуд, санга бу ишқ
йўлин,
Қадрига етган кишининг қалбида жонони бор.

* * *

Жаҳолат тухмини сочганлара асло саодат йўқ,
Залолатда ўтар умри, ики дунё фароғат йўқ.

Вафо этмас бисот ҳаргиз, қабоҳат комига тортгай,
Ҳалокат домида қолгай, анга бир дам ҳаловат йўқ.

Риё илкини тутгай ул менингдир деб ўтар дунё,
Дегай дунё: менингдирсан, санга ҳеч бир омонат йўқ.

Бало бошиға келса, гоҳ кўзи мошдай очилгайдир,
Гуноҳи тоғ бўлиб босгай, вале унда хижолат йўқ.

Шарорат манзили ичра турар нафси ила беҳуд,
Ғазабга учраганлар қалбида ҳеч бир ибодат йўқ.

Бўлиб осий лаъин янглиғ, тазарру этмайин ҳаргиз,
Қиёмат хавфидин қўрқмай, дилида зарра тоат йўқ.

Азоби охират ваҳми бўлиб ул дам нидо келгай:
“Зулм қилдинг нечун, Маҳмуд, сенга энди
бароат йўқ...”

Бўлса меҳнатдин йироқ

Топмагай ҳеч ким фароғат бўлса меҳнатдин йироқ,
Ҳеч муродига етолмас, бўлса заҳматдин йироқ.

Гар чумолича эмасдир шиддати олам аро,
Ҳеч иши битмас агар бўлса қувватдин йироқ.

Нокасу ножинс қаторига қўшилгай билмайин,
Яхшилардан қочса ким, бўлса хизматдин йироқ.
Илму шаҳд бирлан фақат инсон ўзин кашф этмади,
Меҳнатидин топмагай файз, бўлса ҳикматдин
йироқ.

Жон чекиб ҳар касга сўз айтма, Маҳмуд, фойда
йўқ,
Ким ёзуғда бўлса ул гар файзу неъматдин йироқ.

Билдирмагил

Ўзни билмас кимсаларга ўзни сен билдирмагил,
Билдириб афсус ема, кўксингни сўнг тилдирмагил.

Ҳар киши ўз тенгу тўши бирла топгай эътибор,
Яхшиларнинг суҳбатида кипригинг илдирмагил.

Дўстга интил, ёрга интил, завқ билан ўтсин
кунинг,
Дўст билан топган нонинг нокаста ҳеч синдирмагил.

Яхши дўстлар суҳбатида пиру устоз ҳиммати,
Шу йўсинга сол юракни, ҳеч қачон тиндирмагил.

Тоза қалбнинг давлати чин, икки дунёси азиз,
Нокасу носозни асло қалбинга индирмагил.

Оқибат ичра йўлингни тоза тут, Маҳмуд, мудом,
Яхшиларнинг суҳбатини елга ҳеч олдирмагил.

Марғилон

Отабек БОҚОНИЙ

Ғаниматмиз бир-биримизга

Кел, эй дўстим, ғийбатни қўйгин,
Ғаниматмиз бир-биримизга.
Қариндошлар меҳрига тўйгин,
Ғаниматмиз бир-биримизга.

Кимдир сенга қилса ёмонлик,
Тила унга фақат омонлик.
Билсанг агар дунё бир онлик,
Ғаниматмиз бир-биримизга.

Аёлингни севгин чин дилдан,
Хабар олгин ука-сингилдан
Яхшиликлар қилгин кўнгилдан,
Ғаниматмиз бир-биримизга.

Камситмагин ўзингдан камни,
Қўйгин жанжал, гурбат, аламни.
Шодликларга айлантир гамни,
Ғаниматмиз бир-биримизга.

Ёронларинг чорлагин ошга,
Меҳр кўргаз кексаю ёшга.
Дунёга биз келмаймиз бошқа,
Фаниматмиз бир-биримизга.

Фолбинларга ишонма

Ёлғиз Зотга ишонсанг,
Диёнатга ишонсанг,
Қиёматга ишонсанг,
Фолбинларга ишонма.

Ёлғон айтган сўзлари,
Қора эрур юзлари,
Гуноҳқордир ўзлари,
Фолбинларга ишонма.

Ёмонлигу тойибни,
Савобни ҳам айбни,
Аллоҳ билар ғойибни,
Фолбинларга ишонма

Ўйлаб кўриб ҳолини,
Фолчи кўйсин фолини,
Бажарсин ҳалолини,
Фолбинларга ишонма.

Жаҳлинг чиқса...

Юзларинг ёнар лов-лов,
Нафасинг мисли олов,
Шайтондир унга қалов
Жаҳлинг чиқса, биродар.

Азоб бериб кўп жонга,
Кўзларинг тўлар қонга.
Айланасан ёмонга
Жаҳлинг чиқса, биродар.

Халқда бор шундай нақл
Жаҳли кўпда йўқ ақл.
Арқонга айланар қил,
Жаҳлинг чиқса, биродар.

Асабларинг танг бўлар,
Қулоғинг гаранг бўлар.
Соғлик билан жанг бўлар
Жаҳлинг чиқса, биродар.

Гапларимга қулоқ сол:
Кезмагин ҳеч хафаҳол,
Ўтириб ол, ётиб ол,
Жаҳлинг чиқса, биродар.

Иштихон

ОВРУПА ФАТВО ВА ТАДҚИҚОТЛАР АКАДЕМИЯСИ

Оврупа Фатво ва тадқиқотлар академияси Англиянинг Лондон шаҳрида ҳижрий 1417 (милодий 1997) йили таъсис этилган. У “Оврупа Ислом Конференцияси Иттифоқи” таклифига кўра тузилган. Қароргоҳи Ирландия пойтахти Дублин шаҳрида.

Оврупа Фатво ва тадқиқотлар академиясининг асосий мақсади қуйидагилардир: Оврупа уламолари фаолиятини уйғунлаштириш; кучларни юзага келган фикрий масалалар атрофида бирлаштириш; қитъа мусулмонлари диний эҳтиёжини қондириш, уларнинг муаммоларини ечиб бериш; динимиз ҳукмлари ва арконларини мусулмонларга етказишда Оврупа Иттифоқи билан ҳамкорликда иш олиб бориш; динимиз талаблари ва мусулмон халқлар манфаатларини ҳисобга олган ҳолда Оврупа ҳаётида янги пайдо бўлган масалаларни ҳал этувчи фатволар чиқариш; Оврупа мусулмонлари, хусусан, ёш авлод орасида исломий тушунчаларни ёйиш. Ва ҳоказо...

Бу мақсадларни амалга оширишда Академия уламо-лар учун махсус ўқув курслари ташкил этади, фикрий мавзуларни ўрганиш бўйича анжуманлар ўтказиши, ишлаб чиқилган фатволарни Оврупа халқлари тилларига таржима қилиб, нашр эттиради, махсус журнал чоп этади.

Оврупа Фатво ва тадқиқотлар академияси фатво чиқа-

ришда қуйидаги манбаларга суянади:

1. Қуръони карим, суннат, ижмоъ ва қиёс.

2. Ихтилофли манбалар бўлмиш истехсон, маслаҳат-тул мурсала, саддуз зароиъ, истисҳоб, урф, саҳобалар мазҳаби, биздан олдингилар шариати кабилар.

Албатта, буларнинг илм аҳли орасида таниш бўлган шартлари ва меъёрлари бўлиб, уни олишда умматга фойдаси бўлсагина, фатво чиқарилади.

Академия, шунингдек, улкан фикр бойлиги бўлган тўрт мазҳабни ва бошқа илм аҳли йўлларини эътиборга олади, далили саҳиҳ бўлганини ҳамда фойдаси кўринганини ихтиёр қилади; фатвода саҳиҳ далилларга, ишончли манбаларгагина суянади; воқеъликни билиб енгилани эътиборга олади; шаръий мақсадни рўёбга чиқаришда ман этилган ҳийлалардан четланади.

Битта камчилиги – Академия йиғилишлари ораси узок, ҳолбуки, Оврупа мусулмонлари шошилинч фатволарга муҳтож. Шунингдек, иккинчи йиғилишда фатволар учун шоҳобча хайъатлар таъсис этилди. Бу хайъатнинг бири Францияда, иккинчиси Англияда жойлашган. Шунингдек, “Баҳс ва тадқиқотлар” маркази ҳам таъсис этилган. У асосан Академия журнали, қарор ва фатволарини нашр этиш билан шуғулланади.

Шиносий ГУНДУЗ,
Истанбул университети профессори

МУСУЛМОНЛАРГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН МИССИОНЕРЛИК ҲАРАКАТЛАРИ

(Давоми. Бошланиши ўтган сонда)

Насроний миссионерлиги манбаи «Янги аҳд»-дир. У ўзини замонга мослаб, шу услубларини муттасил янгиламоқда. Ғарб ўлкаларида муайян бош черков ёки мустақил миссионер гуруҳларга боғлиқ миссионерлик таълим-тарбия муассасалари изланишлар олиб боришяпти. Янги-янги миссионерларни етиштиряпти. Уюшган таълим услубига қўшимча миссионер шахслар ва гуруҳлар кўринишида тарқоқ таълим ҳам йўлга қўйилган.

Ҳозирги кунда миссионерлар қуйидагича услубларни кенг ишга солишяпти.

1. Маданиятга мослашиш услуби

Ҳозир миссионерликда маданиятга мослашиш (contextualisation) услуби жуда оммавийдир. Миссионерлар Оврупа ва Жанубий Америка сингари насронийлик анъанаси ҳоким бўлган минтақаларда эмас, бутун дунёда маҳаллий анъана ва одатларга мослашиш фикрини бу услубга асос қилиб олишяпти.¹

Тажрибали миссионер Чарлз Эгал шахсан ўзи қўллаган «маданиятга мослашув» услубининг аҳамияти шундаки, бу шаклда насронийликка қизиқиб Исломдан насронийликка кирган кишилар Ислом маданияти билан муносабатларини узишмайди ва ўз жамиятларида насроний миссиясининг вакили бўлиб, янада фаол иш олиб боришади.

«Натижада бошқа динга кирган киши ўз жамиятида қолади ва Инжилни янада кенгроқ ёйишга имкон топади. Муҳими бу услуб «насронийликни қабул қилиш — ғарблик бўлиш» тарзидаги қарашни ҳам йўққа чиқаради».²

Католик протестант черкови атрофларида кенг қўлланилган «маданиятга мослашув» услуби икки асосни амалга оширишни мақсад қилади. Булардан биринчиси миссионерликнинг насроний жамиятлар ижтимоий-сиёсий кучларга қилган ва уларнинг ҳукм-ронлик майдонини кенгайтиришга хизмат қилган ҳолда насроний бўлмаган жамиятларда вужудга келган ишонччи ўзгартиришдир. Бу услуб насронийликнинг маҳаллий маданият ва анъаналарга мослаштирилиши ва насроний эътиқод ва урф-одатларида маҳаллий қадрият ва хусусиятлар биринчи жабҳага чи-

қарилиши, учинчи дунё мамлакатларида бутун дунё миқёсида черков фаолиятини маҳаллий ўлкаларга ёйиш ва дунёнинг ҳар тарафида черковлар ташкил этишдир.

«Маданиятга мослашув» услуби насроний ҳаёт тарзининг маҳаллий анъаналарга мослашувини тақозо этади.

Мусулмон жамиятларида миссионерлар мусулмонларга хос дин тили ва истилоҳларини қўллашга қаттиқ эътибор беришади. «Аллоҳ», «расул», «набий», «ваҳий», «оят», «масжид», «Инжил» каби атамалар ва «ҳазрат», «шариф», «машааллоҳ», «иншааллоҳ» сингари диний ифодалар насроний матнларига олинади ва насроний анъанасининг тарғиб-ташвиқида кенг қўлланилади.

Мусулмонлар орасида миссионерлик қиларкан, дуода, ваъзда Куръондан ва Ислом маданиятидан баъзи кўчирмалар қўлланилади. Чарлз Эгал мусулмонлар орасида жуда аҳамиятли саналган Фотиҳа сурасини дуо мақсадида ўқиш мумкинлигини айтади.³

Рўза сингари баъзи исломий ибодатларнинг, чегараланган ҳолда бўлса ҳам бажарилиши (одамлар ишончини қозониш учун рўза тутуши — тарж.) ҳақида ҳозир баҳс кетяпти.⁴ Яна, мусулмонлар орасида насронийликка оид ваъз ва дуолар жума кунини қилинади ва ибодатлар асносида, агар муסיқага ўрин берилса, черков муסיқаси ўрнига маҳаллий муסיқалар чалинади. Бундан ташқари, мусулмонларнинг қаршилигига учрамаслик мақсадида насронийлашган янги вакилларнинг чўқинтирилишини бир муддатга кечиктира олиш, бунинг ўрнига рамзий маросим қилиш мумкинлиги маълум қилинмоқда. Ҳолбуки, чўқинтириш бир динга кириш (инсияси) маросими сифатида насронийлар учун ғоятда аҳамиятлидир. «Черков», «роҳиб» ва «папа» каби бевосита насронийликка оид атамалар ўрнига мусулмон жамиятларида «масжид», «ўқитувчи», «тарбиячи», «устоз» ва «етакчи» атамалари қўлланыяпти. Дин пешволарига нисбатан эса «пастор» ва «жамоат оқсоқоли» каби унвонлар қўлланилади. Баъзи миссионерлар янги насронийлашган, бироқ эски эътиқод ва қадриятларидан ҳануз воз кечмаган кишиларни жомеларга бориб келишларига ҳам «руҳсат» беришади.

Насроний бўлмаган халқлар миссионерларнинг маданиятга мослашув йўлидаги хатти-ҳаракатларини ҳақли равишда иккиюзламачилик ва сохтакорлик дея баҳолашмоқда.

2. Мулоқот-миссия услуги

Миссионерлар фақат бир-бирини таниш ва тушунишга асосланган содда мулоқотни қабул қилишмайди. Бир-бирларининг маданиятларини ва эътиқодларини бойитиш мақсадини кўзлаган суҳбатни ҳам улар оқлашмайди. Уларнинг асл мақсади — қаршисидаги кишини насронийлаштиришдир. Уларнинг фикрича, мулоқот баҳслашишни эмас, “қутқариш”ни кўзлаши керак. «Нажот-қутулиш»га эришиш эса ўз-ўзидан бўла қолмайди. Бунинг учун қаршисидаги инсонлар билан жозибали муҳитни юзага келтирадиган суҳбат қуриш лозим бўлади.⁵

3. Ижтимоий тадбирлар услуги

Миссионерлик ишларида қулай муҳитни вужудга келтириш учун ижтимоий тадбирларга алоҳида эътибор қаратилади. Миссионерлар насроний таълимотини бошқа инсонларга етказишда учта муҳим унсурга катта аҳамият беришади:

- а) вазиятни яхши аниқлаш;
- б) нозик ёндашув;
- в) мақсадлар тайинли бўлиши.

Мазкур унсурларнинг амалга ошиши учун фаолият йўналтирилган халқлар билан ижобий муносабатлар ўрнатилиши муҳимдир. Бунинг учун аввало ўртоқлик ва дўстлик муҳити юзага келтирилади. «Ўртоқлик евангелизми» деб номланган услуб «яхши муҳитни шакллантириш»га асосланган. Масалан, бу борада кафеларда, ёшлар давраларида, тунги клубларда, савдо ва спорт марказларида, маданият ва ижтимоий ёрдам жамғармалари сингари жойларда кишилар билан дўстлик ўрнатишга, дўстлар орттиришга ҳаракат қилинади. Дунёнинг турли бурчакларида миссионер ташкилотлар ташкил этган лагер ва саёҳатларда олдиндан аниқланиб, танланган кишилар фаол иш юритадилар. Ўртоқлик евангелизмидан мақсад — одамларга бошда асл мақсадни очик билдирмай, улар билан уйғун дўстлик асосларини юзага келтириш, уларни чўчитмай, яхши суҳбатдош сифатида тинглаш, маданий савиялари билан ижтимоий ва маданий илдизларини, ишончи ва маданий қадриятларга ҳурмат савияларию муаммоларини аниқлаш, шундан кейингина қулай шароитда уларга насроний таълимотини етказишдир.

Ўртоқликни шакллантиришда миссионер ташкилотлар турли муассасаларни восита сифатида қўллашлари ҳам кўрилмоқда. Оддий ижтимоий хизмат кўрсатувчи муассасалар, маданият уйлари, тил ўргатиш курслари, дўстлик уйлари, баъзи туризм ҳамда маслаҳат бюрolari кабилар мис-

сионерларнинг маҳаллий халқ билан ўртоқлик муносабатларини йўлга қўйишида жуда қулай келади. Миссионерлар айниқса сўнгги йилларда чет ўлкаларга турли хизмат соҳалари ишчилари ёки мутахассислари кўринишида (*тўғрироғи, ниқобиди — тарж.*) киришмоқда. Миссионерлар шифокор, ўқитувчи, техник, ижтимоий ёрдам вакили, туризмчи ва бошқа ниқобларда турли минтақаларга келиб жойлашишяпти ва айниқса иқтисодий-ижтимоий томондан орқада қолган ўлкаларда халққа кўрсатган хизматлари орқасида миссионерлик фаолиятларига мос шарт-шароитларни яратишяпти.

4. Черковни маҳаллийлаштириш услуги

Черковларни маҳаллийлаштиришда йиғилган жамоа сонига қараб икки турдаги муассаса ташкил этилади. Мос ижтимоий ва сиёсий шарт-шароит юзага келиб, жамоа сони етарли миқдорга чиқса, расмий насроний ташкилоти очилади. Бундай жамоа маҳаллий урф-одатларга уйғун иш олиб боради.

Ижтимоий-сиёсий шароит етилмаса ва ҳали мўлжалдаги жамоа йиғилмаган бўлса, «уй черковлари» шаклидаги жамоалар ташкил этилади. Бу уйлар оддий аҳоли уйлари бўлиб, озгина безатилади холос. Миссионер бундай уйларда янги мухлислар, янги насронийлаштирилган шахсларни маълум вақтларда тўплаб, дуо қилади, таълим беради. Одатдаги черков биноларига нисбатан уй черковлари диққатни унчалик жалб қилмайди. Миссионерлар бундай жойларда яхшироқ ниқобланишади, яхшироқ фаолият юритишади. Уй черковлари аҳоли яшайдиган масканларда сотиб олинган ёки ижарага олинган ҳовли ёхуд кўп қаватли уйлардир. Бу уйлар фаол миссионерлар бошчилигида маҳаллий халқ ичидан топилган ўртоқлар ва мухлисларни ўзига оғдириш

учун жуда қўл келади. Ташқаридан қараганнинг диққатини жалб қилмайдиган бу уйларда келажакда қуриладиган расмий черковларга замин тайёрланади.

Черковни маҳаллийлаштиришда насронийлаштирилаётган маҳаллий халқ орасидан фаол миссионерлик ва раҳбарлик сифатига эга бўлганларни тарбиялаш муҳим саналади.

5. Ижтимоий-сиёсий вазиятлардан фойдаланиш услуги

Миссионерлик ҳаракатларида айрим минтақаларда юзага келган вазиятларга катта аҳамият берилади. Ҳозирги кунда аввало АҚШ ва бошқа ғарб давлатлари миссионерларга сиёсий кўмак беришяпти. Дунёда содир бўлаётган халқаро воқеа-ҳодисалар, турли ўлкаларга қарши сиёсий ва ҳарбий ҳаракатлар миссионерлар учун ақл бо-вар қилмас қулай фурсатларни тухфа этмоқда. Бу ҳолнинг машҳур мисолини 11 сентябр воқеаларидан сўнг АҚШ ва иттифоқдошларнинг Ўрта Шарққа сиёсий ва ҳарбий ҳаракатларида кўриш мумкин. Демократия ва тинчлик ўрнатиш ниқоби остида кирган ғарб давлатлари Ўрта Шарққа оқиб кирган минглаб миссионерлар учун ҳимоя қалқони бўлишди.⁶

11 сентябр воқеалари миссионерлик ҳаракатлари учун том маънода бурилиш нуқтаси бўлди.

Бу воқеалардан сўнг деярли бутун дунё бўйлаб Ислом анархия, террор дини, дея «тарғиб» этилди. Ким қилгани номаълум террор ва зўровонликлар бутун мусулмонларга, уларнинг эътиқодларига ва ҳатто муқаддас Қуръони каримга нисбат берилди. Ана шундай оммавий фикрнинг тарқатилиши миссионерлар учун ўта ноёб бир фурсат бўлди.

Глобаллашув жараёнини маълум маънода ғарб давлатлари бошқариб тургани учун бутун ер юзи миссионерларга фаолият майдони дея қабул этилаётгани айтилмоқда⁷. Бу жараёнда иқтисодий ва сиёсий кучларга суянган миссионерлик қаршида бошқа дин ва маданиятлар таҳдид остида қолишяпти.⁸

6. Турли воситаларни ишга солиш услуги

Миссионерлик ҳаракатларида қуйидаги алоқа воситаларидан самарали фойдаланилмоқда:

1) Ноширлик фаолияти.

Муқаддас матнларнинг маҳаллий тил ва лаҳжаларга таржима қилиниши ва текинга тарқатилиши миссионерлик ҳаракатининг энг бошида келмоқда. Бундан ташқари даъват қилинаётган шахсларнинг савиясига мос китоб, рисола ва шу кабиларни етказишга катта аҳамият берилади.

2) Матбуот ва бошқа ОАВ.

«Медиа евангелизми», яъни телевидения, радио, газета ва доимий нашрлар орқали тарғибот миссионерликнинг дунё бўйлаб янада тезроқ ёйи-

лишига сабаб бўляпти. Дунёда турли миссионер гуруҳлар назорати остида юзлаб теле, радио каналлари, кунлик ва ҳафталик газеталар, шунингдек, бошқа доимий нашрлар фаол иш юртишяпти.

3) Интернет тармоғи.

Интернет миссионерликда тобора таъсирли қўлланилмоқда.

Минглаб, ҳатто ўн минглаб Интернет саҳифаларида миссионер ташкилотлари тарғибот ва ташвиқотларини амалга оширмоқда. Шу йўл билан ўзларига «ҳамтовоқ»лар қидиришяпти.

4) Кино.

Тасвирили воситалар ичида кинонинг алоҳида ўрни бор. Насронийликни тарғиб қилиш ниятида тайёрланган филм ва сериалларнинг, айниқса, учинчи дунё ўлкаларида таъсири кучли бўлмоқда. Деярли барча миссионерлар «Исо» филми каби юзлаб тил ва лаҳжаларга таржима қилинган асарларни видео кассеталар, CD ёки DVD ахборот сақлаш воситалари шаклида насроний бўлмаганларга текин тарқатиш, уларни якка ёхуд кўпчилик бўлиб кўриш «фойдали» эканини таъкидлашмоқда.

5) Саёҳат ва кўнгилхушлиklar.

Айниқса, болалар ва ёшлар учун уюштирилган саёҳатлар ҳамда оромгоҳлар миссионерлик ҳаракатларида ўзига хос «натижа»лар бермоқда. Бир қарашда ижтимоий, маданий тадбир тарзида тақдим этилаётган бу саёҳат ва дам олиш дастурларидан кўзланган мақсад болалар ва ёшлар билан танишиш, уларга яқин бўлиш ҳамда насронийлик ташвиқоти учун қулай шарт-шароит юзага келтиришдир.

«Миссионерлик» китобидан
Абдуллоҳ МУРОД
таржимаси

¹ Twaddle Christian Missions and Thrid World States, 13-бет.

² C.Egal. Ministering to Muslims, <http://www.leaderu.com/isot/does/minmuslim.htm/>.

³ C.Egal. «Ministering to Muslims».

⁴ Guthrie. «Doors into Islam».

⁵ Larson. «Critical Contextualisation and Muslim Conversion». 190–191-бетлар.

⁶ Грабилл XIX аср охири ва XX аср бошларида Усмонли тупроқларида Америка дипломатиясининг энг асосий вазифаси бу ерда ишляётган миссионерларни ҳимоя қилиш ва қўллаб-қувватлаш бўлганини айтади. Grabill, Missionaries amid Conflict. 10-бет.

⁷ Ислом ўлкаларига йўналтирилган ҳаракатларда иштирок этаётган миссионерлар сони кейинги пайтда қарийб икки баравар кўпайган. Қаранг: Biema, «Should Christians Convert Muslims?»

⁸ Қаранг: R.Robertson, Globalization and the Future of «Traditional Religion», 2000.

Жалолоддин РУМИЙ

ЁМОНЛИКЛАР ОЧКЎЗЛИКДАН КЕЛАДИ

Мияси бўлса, келармиди

Арслон ўрмонда фил билан олишиб чарчади. Сўнг тулкини ёнига чақириб:

— Ҳолдан тойдим. Овга ярамайман. Бор, менга бир эшак овлаб келтир. Биргаликда еймиз, — деди.

— Амрингиз бош устига, султоним. Ҳийла билан сизга тириклай келтираман, — деди.

Бир қояга чиқиб қараса, ўтлоқда эгасиз бир озғин эшак юрибди. Ёнига борди, қуюқ салом берди ва аврай бошлади:

— Бу қуп-қуруқ жойда бир ўзинг нима қилипсан, дўстим?

— Шу ҳолимга шукр қиламан. Ризқни Аллоҳ беради. Шикоятим йўқ, куним ўтиб турибди. Жон берган Аллоҳ, нон ҳам беряпти.

— Ў! Сенинг бу таваккалинг жуда кам топилади. Жуда кам бўлган нарса эса йўқ ҳукмидадир. Лекин озуқа йўқ жойда тентираб юриш сенга ярашмайди.

Бу сўзларни эшитган эшак такрор:

— Гапинг тўғри эмас. Барча ёмонликлар очкўзликдан келади. Қаноатдан ҳеч ким ўлмаган, ҳирсдан эса ҳеч ким султон бўлмаган, — деб жавоб берди.

Тулки эшакнинг сўзини бўлиб:

— Шу қуруқ қояга, чўлга сабр қилиш аҳмоқликдир. Кел, ўтлоққа кўчгин. Билсанг, у ерда барра ўт-ўланлар, оқар сувлар бор, — деди.

Тулки ширин сўзлар билан эшакни авраб, ўрмонга — тўғри арслоннинг уйига томон етаклади. Арслон эшакни кўрар-кўрмас, ўкира бошлади. Эшак жон ҳолатда ортага қараб қочди. Тулки унга етиб олиб:

— Ҳой содда ва гўл махлуқ! Нега қочяпсан. Бу товуш сенинг ваҳиманг, хаёлингдир. Эндигина майсазорга келган эдик-ку. Сен эса кўрқдинг, қочдинг, — деди.

Тулки яна минг бир ёлғон билан эшакни эргаштирди. Арслоннинг уйи олдига олиб борди. Арслон эшакни гажиб, қорнини тўйдирди. Сўнгра сув ичиш учун ёрдан чиқди. Тулки арслон йўқлигида эшакнинг мияси билан ўпкасини еб қўйди. Арслон қайтгач, вазиятни англаб, тулкидан:

— Бунинг мияси қани? — деб сўради.

— Эй султоним! Агар эшак мияси бўлса, шундай даҳшатли ўкирикни эшитганидан кейин ҳам бу ерга (яъни, остонангизга) келармиди?

Дўст танлашни билиш керак

Ям-яшил адирда шилдираб ирмоқ оқарди. Бир куни ирмоқ четидаги тошлар орасида сичқон билан бақа учрашиб, дўстлашиб қолишди. Бу дўстлик кун сайин кучайди. Кун ботиб, оқшом чўкканида сичқон қоянинг ковагига кирар, бақа сув тубига тушар, иккаласи ҳам

тонг отишини интиқ кутишар эди. Сичқон ўйлай-ўйлай бақага: “Қадрли дўстим, сени соғиниб, тунларим уйқусиз ўтяпти. Мени ўйлаб сенинг ҳам ороминг йўқдир. Мен чорасини топдим. Мана бу ипнинг бир учини думимга боғлайман. Кеч кирди дегунча сен сувга шўнғийсан, мен ҳам уямга кириб кетаман. Тунда кўришишни истасак, ипни тортамиз ва кўришамиз”, деди.

Бақа бу таклифга олдин бир оз кўнмади, кейин рози бўлди. Улар бир ипга боғланишди. Ордан бир неча кун ўтди. Бир куни қарға сичқонни кўрди. Бир ковакка бекиниб, уни тутиб олди.

Маҳкам чангаллаб, осмонга кўтарилди. Табиийки, бақа ҳам бирга эди. Сичқоннинг думига боғланган бақа ҳавода осилганича:

«Эсиз, эсиз... Дўст танлашда адашмаслик керак экан!» деб бақирар эди.

Бахшанда РАФИЕВА
таржимаси

ИСО (алайҳиссалом) СЎЗЛАШГАН ТИЛ

Суриялик Элиас Хури кекса қишлоқдошларининг ҳазрати Исо (алайҳиссалом) сўзлаган арамей тилида гаплашганларини ҳалигача яхши эслайди. Ўшанда тоғлароша Дамашққа олиб борувчи йўл бўйларида несторийан насроний жамоалари яшар эди. Улар Исо (алайҳиссалом) билан ҳазрати Марямни илоҳийлаштиришдан бош тортгани учун Кустантания (Константинополь)дан қувғин қилинган усқуф Несторийнинг издошларидир.

Анча қартайиб қолган Хурининг ўзи ҳам болалигида онаси билан арамей тилида гаплашган. ҳозир ёши етмишни қоралаб, у тилни деярли унутиб юборганидан афсусда. “Кўпгина арамейча сўзларни сира ишлатмай қўйдим, натижада уларни унутдим”, дейди у арабчалаб.

Хурининг она қишлоғи Маалула бурун Сурия пойтахтига анча олис ҳисобланар, маҳаллий аҳоли асосан қишлоғида умр кечирар эди. Энди бу ерларда иш топиш қийин бўлиб қолди. Ёшлар шаҳарга кетишяпти. Улар қайтиб келишганида арамей тилини деярли унутган бўлишади, дейди Хури.

Илгарилари Дамашққа кунига бир-иккита автобус қатнаган бўлса, ҳозир ҳар ўн беш дақиқада биттаси жўнайди. Катта шаҳар билан доимий алоқа, бунинг устига, теледастурлар ва интернет тармоғидан фойдаланишлар туфайли Маалула қишлоғи аҳлининг ўзига хос тил хусусиятлари йўқолиб борапти. Ёш авлоднинг арамей тилига қизиқиши сўнган, дейди Хури.

Унинг Катя исмли ўн етти яшар невараси арамейча бир-иккита сўз айтди: “Awafih (Салом),

“alloy a pelach a fithah” (Худо ёр бўлсин) ва ҳоказо... У арамей тилини бундан икки йилча олдин Маалулада очилган тил мактабида ўрганган. Катя бир неча арамейча қўшиқни куйлай олади, арамейча ёзишни ҳам ўрганияпти.

“Мир религий” журнали йигирма ёшли Фатҳи Муаллеманинг: “Мен оз-оз арамейча гаплашишни биламан, аммо ҳеч нарсани тушунмайман”, деган гапини келтирибди. Маалула ва унга қўшни иккита қишлоқ Суриядаги ноёб тил ороллари ҳисобланади. Ибодатхонада ёш қизчалар сайёҳларга арамейчалаб дуо ўқийди, шаҳар марказидаги дўконларда арамей тилидаги нашрлар сотиляпти.

Калифорния университетининг семит тиллари бўйича профессори Йона Сабар айтишича, Маалула, Жубадин, Боха қишлоқлари ҳозиргача аҳолиси бундан икки минг йиллар муқаддам Исо (алайҳиссалом) гапирган ғарбий арамей тилида сўзлашувчи энг сўнгги масканлар ҳисобланади.

Бу ерда яшовчилар сони йилдан-йил камайиб борапти. Улар мусулмонлардан ҳеч қандай ёмонлик кўришмаган, албатта. Арамейча сўзлашувчи кўп насронийлар ўз хоҳишлари билан Ислонни қабул қилишган. Баъзилари ғарбга кўчиб, миллий ва диний хусусиятларини йўқотиб юборишди.

Таъкидлаш керак, Сурияда маҳаллий насронийлар жамоаси қадим-қадимдан мусулмонлар билан тинч-тотув, яхши қўшничиликда яшаб келишади. Бу ҳолга несторийан насронийлари билан мусулмонларнинг ақида борасидаги яқинлиги асос бўлгани табиий.

Несторийанлик ўн беш асрдан зиёд тарихга эга. Насронийликнинг мазкур оқими асосчиси Суриянинг Фурот қисмида туғилиб ўсган роҳиб Несторий ҳисобланади. У етук истеъдоди, маънавий хислатлари туфайли Кустантания усқуфи даражасига ҳам кўтарилган эди.

Несторий Кустантания собори Исо (алайҳиссалом) ва учликнинг илоҳий табиати ҳақида қабул қилган қарор билан келиша олмаган руҳонийлардан бири эди. Шунингдек, Несторий Исонинг (алайҳиссалом) онаси Марямни “матерь божья” (Худонинг онаси) деб аташ мумкин эмаслигини, у “оддий аёл” эканини таъкидлар эди.

Несторийнинг бундай тўғрисўзлиги юқори лавозимдаги дин арбобларининг ғазабини келтир-

ди. Дастлаб у сарой руҳонийларининг қаттиқ хужумига учради, сўнгра қувғин қилинди.

Несторий черков билан тенгсиз курашга киришни истамай, Антиохиядаги ибодатхоналардан бирига узлатга чекинди. Орадан анча вақт ўтиб, у араб ўлкаларидан ал-Харга воҳасига кетди.

Несторий янги Халкидон собори шаклланиши арафасида оламдан ўтди. Унинг издошлари эса, Қустантания ускуфлари кутганидек, устозларини ёлғиз ташлаб кетишмади, балки унинг ишини давом эттиришди. Шу боис улар ҳам расмий черковнинг таъқибига учрашди. Кўпчилик несторийан насронийлари шафқатсиз қувғинлардан қочиб, Форс, Сурия ва Арабистон ерларига кўчиб кетишди.

Ривоятларга кўра, Муҳаммад (алайҳиссалом) ўсмирлик пайтларида амакилари Абу Толибининг тижорат карвони билан Шомга келганларида охириги пайгамбар келишини башорат қилган роҳиб худди мана шу несторийан руҳонийларидан эди.

Несторийан насронийларининг кўпчилик қисми Муҳаммаднинг (алайҳиссалом) пайгамбар этиб юборилганлари ҳақидаги хабарни эшитгач, имон келтириб, Ислонни қабул қилишган. Қолганлари мусулмонларнинг қўл остларида, ўз ерларида эмин-эркин яшаб келишди.

Милодий ўн учинчи асрдаги босқинчилик урушлари туфайли несторийан черкови катта талофат кўрди. Бир аср ўтгач эса, тинч фаолият юритишдан тўхтади, кўп ўтмай Рим билан шартнома тузди. Ҳозирги пайтда у қайта тикланиб, “Халдей черкови” деб аталадиган бўлди. Унинг вакиллари асосан Сурия, Кипр, шунингдек, Курдистонда яшайди.

Islamnews

“Инсон ўз таомига назар солсин. Албатта, сизларга ва чорваларингизга манфаат бўлсин, деб Биз сувни роса қуйиб қўйдик, сўнгра ерни ўзига хос ёрдик; Биз унда дон ўстириб қўйдик. Ва узум ва қўкларни ҳам. Ва зайтун ва хурмоларни ҳам. Ва тигиз боғларни ҳам. Ва меваларни ва ўт-ўланларни ҳам” (Абаса, 24–32).

Қуръони карим маъноларининг ўзбекча таржимасида зайтун икки марта зикр этилганини кўрдим. Илоҳий китобда ҳеч бир нарса шунчаки келтирилмаслигига аминман. Зайтун ҳақида маълумот берсангиз? Уни диёримизда ҳам ўстириб бўладими?

Шойим БЕҲБУДОВ,
Кармана тумани, Дўрмон қишлоғи

ЗАЙТУН

Зайтун чиндан ҳам фойдали ўсимлик. Бу гапни бошқа мойли экинларга солиштириб айтяпман. Ўзингиз ўйланг. Инсон бир кунда энг кам икки-уч марта ёғ-мойдан фойдаланади. Бироқ ёғ таркибида холестерин кўпайиб кетса, инсон соғлигига зарар қилади.

Ўсимлик мойида холестерин жуда кам, бори ҳам инсон аъзолари учун зарур ҳисобланади.

Уруғида мой сақловчи ўсимликлар зигир, кунжут ва махсар бизнинг иссиқ иқлимли ҳудудларимизда жуда қадимдан ўстириб келинган. Кейинчалик улар қаторига пахта, сўя, ерёнғоқ, кунгабоқар, рапс ва бошқа мойли экинлар ҳам қўшилди.

Юртимизда асосий мой берувчи хомашё сифатида ғўза чигитидан фойдаланилади. Аслида, пахта тола учун экилади, асосий эътибор тола сифатини яхшилашга қаратилади. Қолаверса, республикада тўпланадиган чигит мавжуд мой заводларида узлуксиз ишланса, беш-олти ойда тугайди, кейин бошқа хомашё излаш керак.

Зайтун мойи фойдали моддаларга бойлиги билан бошқа мойлардан устун туради. Таркибида юздан зиёд модда мавжуд. Бу мойда инсон танасига зарарли нарса йўқ. Ўта сифатли, шифобахш, ҳазм бўлиши осон. У

кимёвий таркибига кўра она сўтига яқин неъматдир.

Зайтун кўп йиллик ўсимлик. Ҳозир Сурия ва Корсика мамлакатларида 2000 йилдан зиёд умр кўрган зайтун дарахтлари бор. Мўътадил иқлимда узоқ яшайдиган зайтуннинг ўқ илдизи ерга уч-тўрт метргача кириб боради. Бўйи олти, саккиз метр келади, айримлариники ўн, ўн икки метргача етади. Кўпинча бутага ўхшаб бир неча поя ҳосил қилади, сершоҳ бўлади. Ўзимизнинг жийдани эслатувчи зайтун одатда пастдан шохлайди. Баргининг устки томони кумушсимон ялтираб турса, орқаси яшилтоб бўлади.

Зайтуннинг меваси чўзиқ, тухумсимон кўринишда. Навига қараб, мевасининг вазни ҳар хил бўлади. Зайтуннинг нави

кўп. Биргина Испанияда 260 дан зиёд тури бор. Кичик меваларининг 240-250 донаси, каттароқларининг 80-90 донаси бир кило чиқади. Меваси данакли, данаги ўта қаттиқ, чақилмайди. Мой мевасининг этида бўлади. Сентябрь ойида мевалари тўқ яшил тусда бўлса, октябр охирига келиб, қора рангга киради. Усти мумсимон ғубор билан қопланади. Зайтун тупроқ танламайди. Қумоқ, унумдорлиги паст, бўз ерларда ҳам яхши ҳосил беради. Ероғи сувлари яқин тупроқларни хоҳламайди, ўсиб кетиши қийин.

Фақат дастлабки уч йилда намга талабчан бўлади. Тез-тез суғориб туриш зарур. Бир йилда камида олти марта суғориш керак. Тўртинчи-бешинчи йиллари икки-уч марта суғориш етади. Шундан кейин умуман суғорилмас ва ўсавиради.

Зайтун қуёшсевардир, соя-салқин жой унга кетмайди. Адир ва тоғ олдиларига экилса, қуёш яхши тушадиган ер танланиши керак.

Бу ўсимлик уруғидан, қаламчаларидан, бачкиларидан ҳамда пайвандлаш йўли билан кўпайтирилади. Зайтун уруғидан экилса, ўн-ўн икки йилда, кўчати ўтқазилса, беш йилда ҳосил беради. Экинга мўлжалланган мевалар сувга ивителиб қўйилади. Кейин уруғи ажратиб олинади. Қушлар чўқиб кетган мевалар уруғидан кўкарган зайтун бақувват бўлади, дуркун ўсади. Илдизлари жуда кўп бачки беради.

Зайтун уруғи жуда кеч унади. Узоқ кутишга тўғри келади. Махсус намли тупроқда кўкартириб олиб, сўнг бошқа жойга экилса, тез етилади. Новдаларидан 20-25 сантиметрли қаламчалар қилиб ҳам кўпайтирса бўлади. Пайванд қилиш усули энг яхши натижа беради — тўртинчи йилдан мева бериши мумкин.

Катта майдонларга ўтқазиладиган зайтун ниҳолининг бўйи баландроқ бўлиши керак. Текис жойларда 6х6, 8х8 метр ораликда тўғри қаторлаб ёки шоҳмот усулида ҳам экса бўлади. Экишдан олдин тупроқ юмшатилиб, ўғитлар билан тўйинтирилади. Табиий ўғит ҳосилдорликни бир неча баробарга оширади. Биринчи, иккинчи йиллари зайтун кўчатлари орасига буғдой, сўя, маккажўхори экса бўлади.

Зайтунларга бўйи бир ярим метр бўлганидан кейингина шакл берилади. Шунда ҳосили бўлиқ, унумли бўлади. Яхши чангланиши учун икки тупдан кам экмаслик керак. Сентябрьга бориб, мевасининг ранги қорая бошлаган пайтда уни териб тузлаб қўйса ҳам бўлади. Мой олиш учун мевалари яхши пишиб етилгунича (октябр охиригача) кутиш лозим. Чунки тўла етилган зайтун таркибида мой кўп бўлади.

Зайтун дарахти ноқулай шароитларга ҳам чидамлидир. Танасининг катта қисми қуриб қолса, озгина қисми жонланиб, шу жойдан новда чиқаради, мева бераверади.

Ҳозир дўконларимизда зайтун мойи ва тузланган меваси сотилади. Аммо четдан келтирилатгани боис баҳоси қиммат.

Мен зайтуннинг бизнинг иқлим шароитимизда ўса олишига далил топиш учун кўп изландим, китобларни титкиладим. Ниҳоят, профессор Селянинов ёзиб қолдирган фикрлар эътиборимни тортди: “Писта, бодом, ёнғоқ, анор, анжир, гилос, зайтун ва чой каби саккиз ўсимлик биологик жиҳатдан бир-бирига яқиндир”. Саналганлардан олпитаси юртимизда ўсади, ажабо. Нимага зайтун ўсмаслиги керак? Олимнинг асосли, жўяли фикрларидан руҳланиб, амалда синаб кўргим келди. 2002 йили Сурхондарё вилоятининг Олтинсой туманидаги “Жовли” фермер хўжалигида дастлабки тўрт тўп (Туркиядан келтирилган) зайтун кўчатини ўтқаздик. 2003 йил эса шу вилоятнинг икки хил иқлими — салқин Бойсун ва иссиқ Жарқўрғон туманларида зайтун кўчатлари ўтқазилди. Унинг иссиқ-совуққа чидамлилигини аниқлаш керак эди. 2003 йилдан 2004 йилга ўтар кечаси Бойсунда ҳаво ҳарорати 20-25 даражагача совиб кетди. Лекин кўчатлар ўлмади.

Аллоҳга шукр, 2005 йилнинг июн ойида Олтинсой туманидаги кўчатларимиз гуллади. Бу оппоққина, қаймоқранг гуллар XXI асрда Ўзбекистон тупроғида очилган биринчи зайтун гули эди. Энди гап бу гуллар мева тугиш-тугмаслигида қолган эди. Сентябрьда зайтунларимни соғиниб Сурхондарёга борсам, мевалар навбати билан пиша бошлаганининг устидан чиқдим: бирлари яшилдан қора рангга ўтаётган бўлса, бошқалари аллақачон пишиб, қорайиб улгуришган эди.

Бу тажрибалар Ўзбекистон тупроғида зайтун анча-мунча совуқларга бардош бериб ўса олишини кўрсатди. Шу билан бирга, тоза ўсимлик мойига эҳтиёжимизни ўзимиз қондира олишимиз мумкинлиги аниқ бўлди. Ахир, ўйлаб кўринг: бир туп зайтун дарахтидан дастлабки йиллари 35 килогача мева олинса, бу дегани камида 20-25 литр мой демакдир. Бир рўзғорда йилига ўртача юз йигирма литр мой ишлатилса, демак, олти туп зайтун ўстириш етарли бўлади!

Кўпгина мамлакатларнинг четга чиқариладиган даромадли экинларидан бири зайтун ҳисобланади. Шунинг учун ҳам улар зайтунни “суяқ олтин” дея қадрлашади.

Дилором ЁРМАТОВА,

Жаҳон тиллари университети профессори

* Зайтун мойи таркибида бир юз иккита керакли модда мавжуд.

* Қушлар чўқиган уруғдан кўкарган зайтун бақувват дарахт бўлади.

* Зайтунни кўпайтиришнинг энг самарали усули пайвандлашдир.

* Кеч кузда зайтунни совуқдан эҳтиётлаб ўраб қўйиш керак.